בת-גוב

מן התוכן:

ראיון עם המזכיר האקדימי
א. פומרנץ

✶

הסטודנט רוטמן על מדע ודת
אסא כשר

✶

הלבנט שלנו
י. קיהל

✶

משאל סטודנטים
האם אתה אדיש לפעילות צבורית

✶

תגובות על בעית גרמניה
מיכאל כץ, יעקב ק.

✶

ספרות וספר
הערות לתפיסת השיר של
י. ה. סטנוב
יהודה פרידלנדר

✶

הירא להעפיל
ספור מאת הלל ויס

גליון מס׳ 3
ניסן תשכ״ה

העורך: אריאל רוזן-צבי

בטאון הסטודנטים באוניברסיטת "בר־אילן"

ת. ד. 313

הרשימה המובאת כאן, היא תגובתו של סטו־דנט דתי, בשלוחה התל אביבית של האוניבר־סיטה העברית בירושלים, על עתוננו „בת־קול". אנו מקוים, שתגובה זו לא תשאר בודדת והחל מהעתון הבא נקבל תגובות על העתון ודרכו בכלל ועל נקודות ספציפיות ומאמרים בפרט.

„אין משגיחין בבת־קול"

לדמותו של בטאון הסטודנטים בבר־אילן.

הנער הדתי של ימינו אינו ממלא את יעודו. על כך נשברו כבר קולמוסים רבים ונהרות דיו נשפכו. על כן אין ברצון כותב שורות אלה לבוא ולהתפלמס עם עורך העתון אף כי יש ויש להעיר לדבריו. טוב עשה העורך שהתריע והזהיר אותנו מן הסכנות הצפויות לנער הדתי בימינו, והו־סיף: „בזמן שהרועה טועה, הצאן טועין אחריו" שהרי המפלגה מתערבת ו„מסל־פת" כדבריו את יעודנו. גם פתרונות יש לו, למחבר המאמר הנזכר, באמתחתו, ועל מידת כנותם וכדאיותם ישפט הקורא בעצ־מו.

מספרים על אחד מגדולי החסידות שר־אה יום אחד בבית־מדרשו יהודי אחד עומד וזועק לשמים, מתנועע ומתנדנד, ות־פילתו מלווה בדמעות שליש. פנה אליו וא־מר לו: את מי מנסה מר לרמות? את הקבה? 'מלא כל הארץ כבודו" כתיב, את הצבור? אין כל הציבור שוטה. אלא את מי, את עצמו? אך מה חכמה היא לרמות את הטפש?...

לא במאמרי מערכת מעורפלים, ואף לא ב„תמרורים אדומים" שהסתום והסתמי מרובה בהם על הודאי והמובן, לא באלה תעוצב דמותו של עתון. „אין כל הצבור שוטה", ומכל שכן אין צבור סטודנטים נאורים באוניברסיטה דתית ששמה הולך לפניה. מרשה שיוליכוהו באפו ויאמרו לו „כזה ראה וקדש". יודע אני את קשייו של העורך, ומי כמוהו הבין את הפקוח והא־סורים שיוטלו עליו מלמעלה, אך הוא, שפקח הוא, מה ראה לשטות זאת? הריהו מנסה לתפוס את החבל בשני ראשיו. גם לנסות ולהתוות דרך לעתון סטודנטים, וגם להכנעה תחת מרותם של אנשי „פוליטי־קה ומוסר", אשר ככל רצונם ומעייניהם נתונים לכסאותיהם בבית הנבחרים היש־ראלי, והדרך להגיע עדיהם היא בעזרתו הפעילה של הנער הדתי שיבחר בהם. גם אם ינסה להכחיש עובדה זו, אפילו בדרך מאמר חריף נגד המפלגה, גם אז ידעו כולם את כוונתו האמיתית המסתתרת מאחורי שורות אלה. אין זה מספיק למלא ט"ז דפים בכתבות ומאמרים. חייבת להי־יות שיטה, חייב להיות כוון אליו חותר עתון אשר כזה. אמנם מנסה הוא, עורך העתון לתת תנופה חדשה למחשבה היו־צרו של הנער. ומבקש אף להדרכנו בעצות טובות ובהצעות מעשיות, אך, כאמור, כל עוד כבול הוא, לא יוכל להמריא אל־על.

כמובן, יגידו כל התלמידים, יעשה הוא מה שירצה, יכתוב ככל העולה על רוחו, ואנו לא נשמע לו, ואת דבריו לא נקבל. אך בינתיים יצא שכרנו בהפסדנו.

כי העתון משמש „כרטים בקור" של צבור סטודנטים שלם, ומהכתוב בו למדים אחרים על הנער הדתי המצוי היום בארץ. הכזה רצונכם שיהא ה־כרטים, הכזאת דעה רצונכם שיגב־שו לעצמם המסתכלים מבחוץ?

די לנו אם נראה את הזלזול והלעג בו ענה ח"כ דוד בן גוריון למשאל הבטאון. בהשתמשו בעשרים מלה, ששמונה מתו־כם אף אינן שלו „ענה" כביכול על שאלה כה רצינית וכה נכבדה כשאלת המוסר והפוליטיקה במדינה. אך ראו נא איזה מאמר ראשי כלול בבטאון אחר. של אוני־ברסטה אחרת? מובן, מאמרו של חבר הכנסת דוד בן גוריון. לא אטעה אם אומר כי רק אנו אשמים ביחסו זה, כי אנו נתנו לעתוננו צורה אשר כזאת, ו„במדה שאדם מודד, בה מודדים לו".

לעניות דעתי חייבת המערכת לבחור לה קו ברור ומנחה, שיעבור כחוט השני בכל מאמר ובכל עתון. תרצו, הרי זה כוון אקטואלי עם פנות למחשבה ודברי הגות. תרצו, הרי זה בטאון שיכיל אך ורק דעות סטודנטים ובמה לוויכוחים ביניהם. תרצו. יוקדש העתון רק למחשבת ישראל. אך אין להתחמק ולהעלות על הכתב מכל הבא ליד. חייב עתון זה להיות מיוחד במינו. אופיני לנער הדתי ויחד עם זה מעצב דרכו של נער זה. וכבר אמרתי כי תנאי ראשון לכך היא השתחררות מכל תלות וזיקה למפלגה הדתית, אשר עם כל הכבוד הראוי, אין זה שטחה. ולא תהה תפארתה על הדרך הזאת. נדחה כולם את הנסיון להשפיע עלינו כבוחרים מעל דפי העתון, ונקווה שגם המערכת תצטרף לדרישה זו.

„פגע בו ר' יהושע בן חנניה באליהו ואמר לו: מה עשה הקב"ה בשעה שאמרנו: „אין משגיחין בבת קול"? אמר לו: „קא חייך ואמר: נצחוני בני".

משפטים א', השלוחה ת"א

שרון צבי

הבחירות במועצה אינן משקפות

מלוי תפקיד במועצה או בועד נקבע לפי הכשר אישי של הנבחר או לפי השתיכותו ה„גושית"?

כל מי, שנבחר כנציג של צבור בוחרים למועצת הסתדרות הסטודנטים רואה את תפקידו העקרי בקדום המטרות של הס־טודנט ושל הסתדרות הסטוד'. כמו כן חייבים הנבחרים להיות נכונים לעבוד תוך שתוף פעולה, בצורה חבירית ובעבודת צות. קנה המידה לקבלת תפקיד הן במו־עצה והן בועד חייב להיות רק מידת כוש־רו האישי של הנבחר למלא את תפקידו כראוי ומידת נכונותו להקדיש מזמנו, לק־דום המטרות של בוחריו.

כך חייב, לדעתי, כל נבחר לראות את עצמו, אך לצערי הרב לא כזו היא המצי־אות.

מיד עם פרסום תוצאות הבחירות החלה הבחישה בקדירת הפוליטיקה המלוכלכת, שלישים ושליחי שליחים של הנציגים, „הרצים" לקראת כסא היושב ראש החלו בסדרת שיחות ושכנועים, שרק נציג זה ראוי לתואר ואלו האחר אינו אלא „מפלצת" שואף כבוד המעוניין בכסא למען קדום הפרסטיז"ה שלו. השליחים לא חסרו אף הבטחות מהבטחות שונות כגון: „אם תת־מוך בנציג מסוים אני מבטיח לך שתבחר כחבר „ועד" או „הצטרף לגוש שלנו ו־תזכה בכל תפקיד שתרצה בו וכו' וכו'..."

הבטחות אלה, לצערי, לא היו הבטחות סרק הם הוצאו לפועל בעזרת טעות שהוש־גה ע"י רוב קולות במועצה ונתמכה ע"י גוש שהיה מאורגן כהלכה עם משמעת קו־אליציונית למופת. טעות זו היא: בחירת יושב הראש בדרך ההצבעה הגלויה.

מן ההגיון הוא, שאם אדם מתנגד להצ־בעה גלויה כיון שהוא חושב, שהצבעה גלויה מחיבת אותו לבחור בנציג מסוים למ־רות רצונו כיון שהוא קשור אליו ביחסי ידידות או שזה יפגע בו אישית בעתיד יש לאפשר לו להצביע הצבעה חשאית. כך היתה המסורת של בחירת יושב הראש במשך כל השנים.

השנה הוחלט, כפי שאמרתי לעיל, ברוב קולות להצביע הצבעה גלויה. הצבעה זו גרמה לקיום ההבטחות שהובטחו ע"י הש־ליחים וכך נבחרו לועד רק סטודנטים, שתמכו במועמד, שנבחר. כל המועמדים, שלא תמכו בו או נמנעו מלהצביע בעדו מצאו את עצמם באופוזיציה.

לדעתי, בחירה זו של חברי הועד לא נעשתה לפי קנה המידה והאישי אלא לפי קנה המידה הגושי. דבר, שגרם לאי מצוי הכוחות הפוטנציאליים של כל חברי ה־מועצה. כך לצערי לא נוצלו כל הכוחות, שיכלו לקדם את המטרות של הסטודנטים ושל הסתדרות הסטודנטים.

ארביב יוסף

„בת קול" יוצא לאור ע"י
הסתדרות הסטודנטים באוניברסיטת
"בר־אילן"
ת. ד. 313 רמת־גן
גליון מס' 3
ב"ה ניסן תשכ"ה 6 אפריל 1965
★
נדפס בדפוס העשור המסגר 66 ת"א

הלבנט שלנו

יעקב קיהל

כלל נקוט בידינו, האומר: דרשני. רצונך לבדוק תרבותם של אנשים, גש לחדרי הנוחיות שלהם. לאחרונה בקרתי בשלוחה התל־אביבית של האוניברסיטה העברית (זו שאינה מכירה בנו, בשל הישגים תרבותיים השנויים במחלוקת) ובין דלתות שראיתי שם היתה אף דלת חדרי הנוחיות. לומר את האמת: נתפעמתי מן הכתובות הרשומות עליה. ראה באיזה כשרון רושמים סטודנטים דא״י הערות והארות והברקות למיניהן, שעבורן הייתי נוטל את הדלת, על ציריה, ומעמידה במוזיאון התל אביבי, לראווה. (ליד הכתובת האדומה שעל קירותיו, כמובן. „ישוחרר אורי דיוויס״). ואין, במחילה כל צל של ספק, שהרישומים האמורים נכתבו בידי סטודנטים, משום שההערות — כמעט־אקדמיות הן. „בעד״ ו„נגד״, „הלאה״ ו„בוז״ ושאר סיסמאות מעולם החוויות של הסטודנט בארצות מתפתחות. אומרים שהאקלים הוא (סוב) טרופי. כך יאה לנו.

התגובה היחידה שעלתה בי באותו רגע לא של חיוך היתה, אף לא של סלידה. כמעט פחד. מפני הלבנט.

מדברים אתנו על השתלבות במרחב ועל „חובבי ה גליל״ ואחת היא אם יש (או אין) מן הצדק בדבריהן של „צפורים״ למיניהן. אחת היא לי — לצרך ענין זה. החשוב אינו בתכן, אלא בצורה, ועל הכל אפשר לסלוח, לבד מכעור צורני. הדברים יוצאים מבולבלים כשאתה מקשר בין הדלת הזו, בשלוחה, והכותרת הענקית שנמרחה על קיר המוזיאון, ומנסה למצוא סמוכין לאותו יסוד אצל מושבי האוטובוסים, שהפכו במרוצת השנים ליריעון „מי ומי״ בישראל, ואצל מאמד אחד שכתב עורך פלוני נגד ד״ר הרצל רוזנבלום. הכל — מקשה אחת היא, שלא הערכנוה כראו עוד בשלביה המוקדמים ואנו נושאים עמנו היום את תוצאותיה. ומקשה זו, שעליה אני מדבר, היא החספוס שלנו: רב־תעלולים והמצאות, פרופוגנדה נאה ל„צברינו החמודים והעוקצניים״. תכונה יפה של ראשית, אבל לא של אחרית.

אותו עורך מתרפק על התקופה ההיא, של ילקוט הכזבים והשובבנות המאולתרת של רוח הפלמ״ח, כשהצבר עוד היה צבר, הפנים היה פנים והחוץ היה חוץ עוקצני מאד. הוא עושה זאת היום, במידה לא קטנה של הצלחה, אבל אינו יודע שהתנהגות ממין זה פשטה את הרגל כבר אז, כשהפכנו להיות ממלכתיים.

ממלכתי זה המנון וזה דגל, אבל לא מדינה־שבדרך, כי על מדינה־שבדרך יאמרו הכל, אבל לא שהיא סולידית. ולכך אנו זקוקים — למנת ממלכתיות מכובדת. לטרקלינים, שאתה נדרש לנהוג לפיה, כי כך צריך לנהוג. צורה איננה פראזה, אלא יסוד התנהגות חיוני והסיסמא „טבעיות״, בדפוסיה אלה, אסור שתמצא בחיים הצבוריים שלנו. שהרי, אם הצבור אינו סולידי חסרה אף המדינה.

איני בא בשם צוארונים מעומלנים וחפתיים. הללו דברים שרשאי אתה להזניחם או לכבדם, כרצונך. אני מדבר על גנונים אלמנטריים ועל יחס של כבוד לאנשים, חפצים וערכים, שאנו זקוקים לו, לשמירת אווירה תרבותית נאותה.

אחרת אנו יוצרים לנו, בארץ הזו, לבנט משלנו. לא כזה של קירות כחולים. כתנות לילה של יום־שבת ומחרוזת בטלנית. כזה של זלזול שחצני ושטחי בכל דבר, של חריטת שמותיו על אתרים הסטוריים, של גלויי דעת על קירות, של השמצות בלתי מרוסנת(!) מעל דפי העתונות. שלנו יפה יותר? אמיתי יותר? אני מסופק. אוריינטציה של „צבר״ היא יפה לשעתה, אך מחוסרת טעם, כדרך חיים. אין לך קל מהטחת כנויים זולים בפניו של אדם או מהענות ליצר־לב קפריזי. אבל תרבות נאורה היא מידה בדוקה של התאפקות, מן הזלזול, מן הזול ומן הוולגארי. אתה למד משהו מן הדיסטנס. כי אם אמנם לוקים אנו ברעה כלשהי הרי חסר הדיסטנס הוא בשרשיה.

ואת היחס הזה אנו סופגים כבר בבתי־הספר שלנו, כנערים המתרגלים לכך. חדר־המורים אינו חדר־מורים, משמעת אינה משמעת מופנמת וכבוד אינו כבוד. אותו אנו מחפשים בטרקלינים מיוחדים (המוזיאון?) וממהרים להשתחרר ממנו — במפתנם.

ואנו עושים זאת היטב. ולא ברמז. החיים הפוליטיים שלנו אינם מצטיינים בסובלנות ובהערכה הדדית. מגעינו עם החוק הפכו מאז לקריקטורה אומללה ופכים קטנים מחיינו הם עדות מכאיבה למדי לחסר־בגרות מתמיה. אנו מוצאים לכך סיבות סוציופסיכולוגיות רבות על עבר והווה, אבל האשראי הולך ומתבזבז ואנו איננו מנסים להתמודד עמהן, בכנות הראויה.

כי הנה הראו לי סיבה הגיונית אחת להתעלמות מערכים לאומיים, לכעורם ולדחיקתם מחיינו. הראו לי בשמה של איזו אמת באים אנשים לזלזל, זלזול חמור, בכל הנראה בעיניהם כמכובד.

(המשך בעמוד 13)

מספר

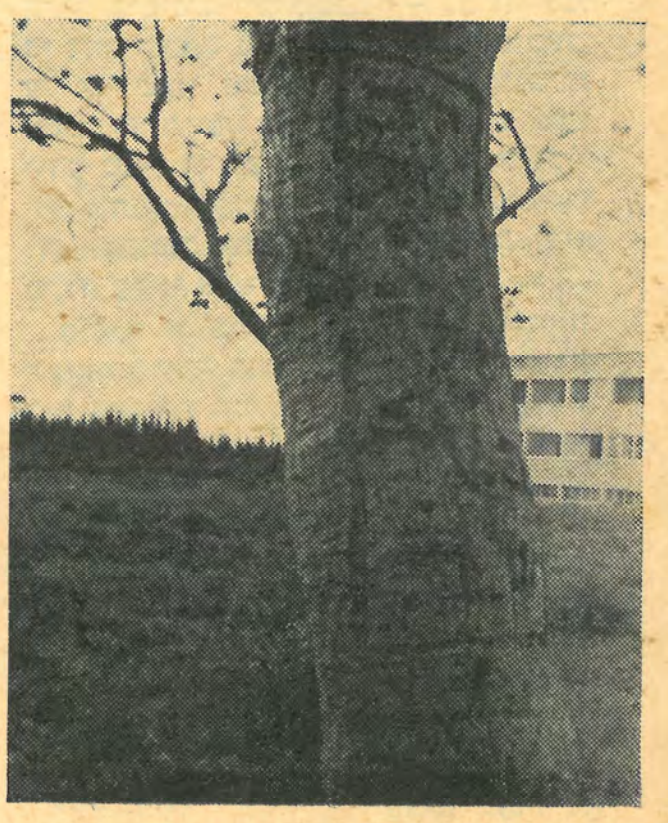

מכתב אהבה? לא! כתם עץ

מזבלה עירונית או תחנת אגד?

הדגמות

„פרסקו״ של ימים אלו

הסטודנט רוטמן

על מדע ודת

בת־קול עמ׳ 5—6

— אמא כשר —

פרסום הרשימה — „על מדע ודת" — הוא מעשה שניכרת בו העזה. לא קולמוס אחד נשבר בנסיון להבהיר את המשמעויות השונות של ׳מדע׳ ו׳דת׳, כל אחד מן המונחים בפני עצמו, ולא לב אחד פקע מתוך ריתחת־דברים על הזיקה או על הניגיד ביניהם. דברים שנאמרו והובאו ונשלשו ללא ספור, שנסתרה כמעט כל הנחה שלהם, שהופרכו להם הטענות ובטלו הטיעונים — דרושה מידה של העזה כדי לבוא בהם מחדש, לו גם מתוך כוונה מסוייגת „...רק להעלות כמה הרהורים נוספים בענין זה..". הרהורים אלה לוקים בשגיאות חמורות — בפרטים, בעקרון ובמתודה — הן לגבי האמור במדע והן לגבי האמור בדת. דוגמאות אחדות תצאנה ללמד על הכלל כולו.

דרך חזון

טוען י. ר.—„יש שהרחיקו לכת בטענם, שמה שכתוב בתורה הוא רק דוגמא או משל ואין כונת התורה שהעולם נברא בדרך זו ובששה ימים.. דעה זו מלבד מה שהיא סוטה מאד מדרך חז"ל גם אינה נחוצה..". לא זו בלבד שהוצאת סיפור מעשה־בראשית מידי פשוטו ופירושו אחרת איננה „סוטה מאד מדרך חז"ל", אלא שיש לשיטה זו דוגמאות ורמזי־הצדקה מפורשים בדברי־חז"ל.

דוגמה — „ויהי ערב ויהי בקר יום הששי.. אמר ר׳ סימון בר מרתא, עד כאן מונין למנינו של עולם, מכאן ואילך מונין למנין אחר." (ב"ר, סוף פ"ט).

הצדקה מרומזת של שיטה זו — „הקורא פסוק של שיר השירים ועושה אותו כעין זמר.. מביא רעה לעולם." (סנהדרין קא.) ובקיצוניות — „ר׳ סימון בש׳ ר׳ יהושע בן לוי ור׳ חמא אבוה דרבי הושעיה בש׳ ר׳, לא ניתן ספר דברי הימים אלא לידרש.." (ויקרא רבה, מהדורת מרגליות, א, ג). ובימי־הביניים, במפורש — „...כל מה שנזכר במעשה בראשית בתורה אינו, כלו, על פשוטו, כפי מה שידמו ממנו ההמון.. אשר יחשבו כי ידיעת פירוש המלות היא החכמה.." (׳מורה נבוכים׳, ב, כט), וכן — „להגיד כח מעשה בראשית לבריות ולהודיעם אי אפשר אלא שסתם הכתוב.." ו„הכתב יגיד בתחנונים, וירמוז בעליונים.." (פירוש הרמב"ן לבראשית, א, א).

ובשיטתיות, בספרות־הקבלה — „אמר ר׳ שמעון.. ווי לון לבני נשא טפשיא, אטימין לבא, סתימי עינא דעלייהו אתמר (תהלים קטו, ה) עינים להם ולא יראו בנהורא דאורייתא. אלין אינון בעירן דלא מסתכלין ולא ידעין אלא בתבנא דאורייתא דאיהי קליפא מלבר ומוץ דילה.. דחכימין דאורייתא מארי דרזין זרקין תבנא ומוץ דלבר ואכלין חטה דאורייתא דאיהי מלגאו.." (׳תיקוני זהר׳, סט, קיד.).

אפשר להוסיף ולהביא דוגמאות, רמזים והצדקות של שיטה זו, לפיה „...מה שכתוב בתורה הוא רק דוגמא או משל ואין כונת התורה שהעולם נברא בדרך זו ובששה ימים.", אלא שברובן לא תהיה הרוח של „רק דוגמא או משל" — היא תהיה רוח של ׳לא רק פשט, אלא גם דוגמא ומשל׳.

בנקודה זו יש להבחין בכמה דרכים שונות של הסתמכות על דברי־חז"ל. אפשר לומר על דעה מסויימת שהיא מוצאת את ביטויה בדברים של חז"ל, וכדי לבסס את האמירה יש צורך רק בהצבעה על מקור מתאים — משנה, גמרא, מדרש — בו מובעת דעה זו, כך או אחרת. (לעתים יהיה צורך בקביעת־האותנטיות של המקור, בדרכי ביקורת־הנוסח וכדומה).

וכך אפשר לומר על דעה מסויימת שההתנגדות לה מוצאת את ביטויה בדברים של חז"ל. ביסוס האמירה ייעשה בדיוק באותו אופן.

לעתים קרובות אפשר לבסס גם אמירה כזו וגם אמירה כזו, לגבי אותה עמדה — בדברי חז"ל באות דעות מנוגדות בעניני־הלכה, מטא־הלכה, פרשנות, תיאולוגיה, הוויות־העולם וכיוצא בזה.

אולם כדי לבסס את האמירה שדעת־חז"ל בנקודה זו או אחרת היא כך ולא אחרת צריך להראות, לפחות, שהמקורות האותנטיים המתאימים אינם מביאים דעות מנוגדות בשמם של חכמי אותם דורות ולגבי אותה נקודה. כדי לבסס את האמירה שדעת־חז"ל בנקודה מסויימת מנוגדת לדעה זו צריך להראות שאותם מקורות אותנטיים אינם מביאים דברים של חכמי אותם דורות המחייבים את הדעה האמורה.

הנטייה הרווחת היא להוכיח שדעה זו או ההתנגדות לדעה אחרת באה בדברי־חז"ל, להתהדר ולבקש שכר כאילו הוכח שדעה זו או ההתנגדות לדעה אחרת רק היא דעתם של חז"ל באותו עניין.

דבריו של י. ר. „דעה זו. סוטה מאד מדרך חז"ל.." הם דוגמה לשגיאה מתודית זו.

באותה פיסקה טוען מר י. ר. — „אין מקום לומר שהתורה באה לספר לנו סיפורי אגדה אך ורק לשם מש(י)לת משל שאת הנמשל שבו אין איש מבין. ברור שבמקרה כזה מוטב היה שלא נכתבו כי הרי בלאו הכי אינם מוסיפים דבר.".

משתמע מדברים אלה שמעמדם של אותם פרקים בכתבי־הקודש שאינם הלכתיים במפורש — כמעמד מקורות אינפורמציה קוסמולוגיים, ביולוגיים, אנתרופולוגיים והסטוריים. משתמע שלפרקי מעשה־בראשית יש מקום רק אם הם „מוסיפים דבר" שאיננו דוגמא או משל, כלומר — הינו אינפורמציה מהימנה באחד מן התחומים האמורים.

לפי דברים אלה תפקידם של כתבי הקודש (שאינם הלכתיים) הוא לעזור בפיתוח הנטיות האינטלקטואליות של קוראיהם, על ידי סיפוק אינפורמציה מהימנה.

אני סבור שבין כתליה של אוניברסיטה צריך להיות ברור שכשם שכתבי־הקודש אינם יכולים לספק לנו אינפורמציה מדעית מהימנה, כך או אחרת, בתחומי־הקוסמולוגיה והביולוגיה (למשל), כך אין זה תפקידם של כתבי־הקודש, מבחינת מעמדם הדתי, לספק לנו אינפורמציה כזו.

ראיית כתבי־הקודש כדוקומנטים מדעיים היא חילולם.

מר י. ר. חותם את דבריו בנסיון „להוסיף ולערער כמה מן ההנחות הניתנות ע"י החוקרים הנראים ודאים כל־כך." (אני מניח שהכוונה ב׳הנראים ודאים׳ היא להנחות ולא לחזות־פניהם של החוקרים).

נסיון זה עוסק, למעשה, במה שקרוי ׳עקרון־האחידות׳.

כל ספר העוסק בפילוסופיה של המדע כולל פרק הדן בעקרון זה. רובם ככולם מפריכים, ללא קשיים מיוחדים, את הטענה שעקרון זה הוא הנחה של המדענים לגבי מבנה־העולם. (באופן רופף אפשר לתאר את רעיון־ההפרכה כך — אין זה נכון לומר שהמדענים מניחים את עקרון־האחידות לגבי מבנה־העולם כשם שאין זה נכון שהסנדלרים מניחים את קיומם של האימום והמסמר לגבי האלמנטים של העולם.)

אדגים את מידת־רצינות־נסיונו של מר י. ר. מתוך דבריו — „יש לנו נוסחה שפיתחנו ושקובע(ת) את מחצית החיים של כל איזוטופ... אל לנו להתעלם מהעובדה שנוסחה זו צמחה מן הנסיון עם אותו חומר בימינו.." ובהמשכם — „ברור לכל כי דרך הוכחת נוסחה זו היא דדוקטיבית.. על אף שאנו משתמשים במדע בהוכחות מסוג זה לרוב, בכל זאת כל איש מדע יודע שאין דדוקציה הוכחה מוחלטת ובלתי ניתנת לערעור. אנו משתמשים בו רק במקומות שאין לנו דרך אחרת והיא מקלה עלינו את השגת מטרתנו.".

פיסקה זו כוללת, בכל אחד מפסוקיה, שגיאה חמורה בנקודות אלמנטריות הברורות בתכלית לכל מדען, תלמיד־פילוסופיה דחדא יומא ולרוב המשכילים האחרים —

ברור לכל כי דרך נסוחן של נוסחאות על־סמך ניסויים — איננה דדוקטיבית. כל איש מדע יודע שדדוקציה היא הוכחה גמורה שהיא עצמה — להבדיל מן האכסיומות בהן משתמשים לאורכה — איננה ניתנת לערעור. אנו משתמשים בדדוקציות במסגרת כל מערכת פורמלית, ורק בהיעדר מערכת כזו אנו נוקטים בדרכים אח־

(המשך בעמוד 15)

האם אתה אדיש לפעילות צבורית?

משאל סטודנטים

אריאל רוזן־צבי

ליד פתח חדר האוכל עומד השלחן ועליו מוצבות ארבעת הקלפיות. הכתובת המזד־קרת ממול קוראת: סטודנט! המלאת חובתך היסודית, ההצבעת?

עמדנו מן הצד והשקפנו.

שני סטודנטים התקרבו לשלחן. נעצרו רגע, שוחחו עם חברי ועדת הקלפי, טפיחה ידידותית על השכם וכבר נעלמו בפתח חדר אוכל בלי להצביע.

שנים אחרים נעמדו, חייכו זה לזה, עשו תנועת זלזול מופגנת ומלאו את חובתם בהקשה קולנית על גבי קופסאות הפח, ששמשו כקלפיות.

עמדתנו בצד נעשתה לנו צרה ולא נוחה וע"כ יצאנו „לצוד" מספר סטודנ־טים, למשש קצת את דופק האדישות ולברר מה חושבים הסטודנטים על עצמם באספקלריה של פעילות כלשהי.

המועדון + ה„בוס"

את י. ל. — שנה ראשונה, מדעי הטבע, הטפנו עוד בטרם יספיק לסים את ארוחת הצהרים שלו והוא נענה לנו ברצון.

הוא לא הרגיש כלל באוירת בחירות וטוען כי לא נעשתה תעמולה מספקת. „אינני מרגיש באופן מיוחד את פעולת המועצה, וכנראה לא נעשית תעמולה והסברה מספקת". שאלנו אותו קצת ב־אירוניה למה לא הגיש את מועמדותו והוא ענה בפשטות: „אין לי שום אינטרסים, זה לא יביא לי שום תועלת".

לעומת ממדעי הטבע היו טענות קשות יותר כלפי הסתדרות הסטודנטים וכלפי הסטודנטים עצמם. „אני כמעט לא יודע על פעולות ההסתדרות וזה נעוץ בשני גורמים: חוסר התענינות מצדי ומצדם חוסר רצון לענין אותי. יש קפאון במערכת כולה. הם אינם מביאים מספיק לידיעת הצבור ולא מנסים לשתף את הסטודנטים בפעולותיהם", ומכאן, המסקנה: „יש להח־ליף חלק נכר מהיושבים למעלה" (ומה עם החלפת חלק נכר מהיושבים למטה?)

לשאלתנו הפרובוקטיבית האחרונה הצ־היר בחגיגיות, שיהיה מוכן לשתף פעולה אם יתבקש לכך.

משני אנשי מדעי הטבע פנינו ישר ליצחק וילנר ממדעי החברה, שגם הוא נענה לנו בחפץ לב.

יצחק הודה בפנינו כי הוא יודע, ש־המועצה פועלת יותר מאשר הצבור יודע ואשמתם היא, שאינם מביאים זאת לידיעת הצבור.

את האדישות אין הוא רואה כפטנט בר־אילני ותולה אותה באדישות הכללית ב־צבור הישראלי בכלל ובאוניברסיטאות בפרט.

„האם אתה רואה איזו דרך לתקון המצב?"

„אין כל אפשרות תקון: רק שנוי האוירה הכללית יכול לחולל שנוי כלשהוא. סוף סוף אנחנו איננו תלושים מהמציאות" ואחרי רגע של היהרור, מוסיף בכנות: „גם אני לא הייתי נענה לפעילות, סתם בגלל אנוכיות עצמית".

אם לומר את האמת, הודוי האחרון לא העמיד אותנו בעמדה נוחה. ידענו שרק פניה קטנה אליו והנו נכון לעשות עוד הרבה יותר משידרש ממנו. הודוי בא להוכיח, כנראה, שהוא אינו תלוש מהמצי־אות. צריך לדבר כמו כולם גם אם חושבים קצת אחרת.

התחלנו להרגיש איזושהי הרגשת אי־נוחות. התכנית היתה לכתב על האדישות וכו' וכו', והפתיחה הקטלנית כבר נחה לה במגרה. ולפתע מבין השטים של האדישות המוכרת כל־כך מבצבצת לה איזו נכונות מפתיעה. אתה צריך רק לנער קצת והיא תפרוץ מאליה.

משום כך „הוקל" לנו, כשדברנו עם יהודית אברהמי **תלמידת שנה ב' במחלקה לאנגלית.**

לי. א. אין כל בעיות, היא אדישה ל־אדישות. **„לא מעונינים לעשות כלום, רק ללמוד. שום דבר אחר לא מטריד ולא מענין".** אין זמן להתחיל להתענין אם זה מענין בכלל, **כך היא טוענת בפשטות רבה. לא נראה לה כלל, שיש משהו לא כל כך סימפטי בדבריה.**

היינו מוכרחים להתרענן קצת ופנינו אל איבון מהמחלקה לספרות, **ואכן לא טעינו. הפעם, דומני, שמענו את ה„אני מאמין" של הסטודנט. כאן הרגשנו את המחשבה המוקדשת לבעיות ואת ההתיחסות הכנה והרצינות לדברים שהם בצד ד' האמות של אולם ההרצאות.**

איבון דורשת מהסתדרות הסטודנטים: „ערנות לבעיות הסטודנט. על כל אחד לדעת, שיש לו אל מי לפנות ושיש טעם לפנות". „עתה", היא טוענת, „ההסתדרות מבצעת מעט מאד. אין התערבות רצינית בענינים הנושאים גוון צבורי והמחפיר

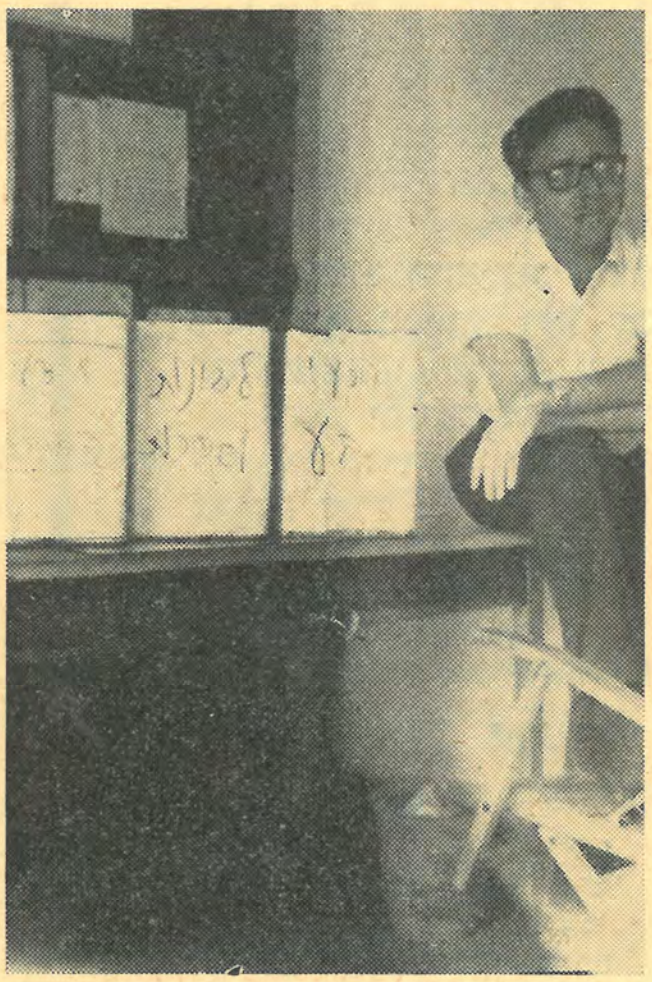

יום הבחירות, את מי זה מענין?

ביותר ענין ססיל רות, שההתערבות באה מאוחר מאד. לא יודעים על פעולותיה ובעיקר אין הרגשה שמוציאים לפועל את רצון הסטודנטים".

שלחנו לה אתגר ושאלנו: „יש בכלל מה שקראת רצון הסטודנטים"?

„תראו, יש הרגשה של מעגל סגור והכל מסתובב סביב עצמו וממילא אין ערך למועצה" **שלא כקודמיה היא מנסה למצוא גם דרכים קונקרטיות לפתרון הבעיה. „יש צורך בהחדרת תוכן למועדון הסטודנטים.** על הפעילות להיות מיוסדת ברובה על פעילות עצמית והמסיבות חייבות להיות יותר אקטיביות. **יש צורך בנהול ערבי וכוחים וליצור במועדון שלוב של בדור ותוכן רעיוני־עיוני, ואולי מוטב להתרכז בפעילות פקולטאית ובמסיבות מצומצמות יותר בתוך הפק'טות עצמם".**

(המשך במ' 14)

תגובות על: בעית גרמניה

אינני פוליטיקאי. אינני לן בבתי היוצר של הפוליטיקה ושביליה אינם נהירים לי כל צרכם. אלא, אותו ענין המתקרא „בעית גרמניה" מרעיד אותי עם כל דפיקת לב והדברים זורמים בעורקי ווריד רגע רגע ושעה שעה.

אין לבי פתוח לחישוב חשבונות של „טוב ליהודים" או „רע ליהודים", חשבונות כאלה אינני יכול להעלות. ענין זה מעל כל חשבון הוא, ורק חשבון נפש אישי והתדינות שבין אדם למצפונו יש בו.

שוב ושוב אני חוזה בעיני רוחי את משמר צבא הגנה לישראל מדגל את נשקו לפני שגריר גרמניה בישראל, עת תזמורת צה"ל מנגנת את ההמנון הגרמני „דויטשלנד איבר אלס" וששה מיליון קטגורים צופים אלמים במחזה אימים זה, ומספר מקועקע נצרב מבושה על זרוע יד צנומה ועובר שוב את מאורעות השואה.

„מתוך רחשי ידידות, שרוחש העם הגרמני ליהודים" יאמר בכתב ההאמנה, והדגל הגרמני יונף לראש התורן בירושלים הבירה. ולא לב אחד יפקע למראה גלגול השואה המתרחש לנגד עינינו.

הדגל יתנופף לו בצד דגלה של ישראל, גאה ושאנן. אך מגן הדוד לא יוכל לדור בכפיפה אחת עם הנשר, שעמד עליו לכלותו. הוא יתכחש לו וילהט מבושה... הדגל לא ישכח.

א. ר.

זכור את אשר עשה לך עמלק

— מיכאל כץ —

על הפרק עומדת בעית יחסי ישראל־גרמניה. דומה, שאין נושא, שנדון יותר משאלה זו בזמן האחרון הן במוסדות־המדינה, הן מעל דפי־העתונות והן בכנסים ווכוחים.

הנושא עבר תחת שבט הבקרת מצדדים שונים ומרובים החל באספקטים מוסריים ולאומיים וכלה בבטחוניים וכלכליים. ואולם מוזרה ופוגעת העובדה שטרם נעשה נסיון רציני, וכמעט שלא הושמעה כל קריאה לבחון ענין זה מנקודת ראות דתית־תורנית. אמנם בהזדמנויות רבות השמיעו נואמים דתיים ולא־דתיים כאחד את הפסוק הידוע „זכור אשר עשה לך עמלק", ואף רשמוהו באותיות קדוש־לבנה. על פלקטים ברחובות ומועדונים, אך השתמשו בו כסיסמה גרידא בלי לשאול באופן מהותי אם אמנם פסוק זה רלונטי הוא לבעיתנו.

מכלול יחסי מדינתנו עם גרמניה הוא רב־גוני ביותר ולפיכך צצה הבעיה פעם אחרי פעם מכוונים שונים. בראשית היה הסכם הפצויים הנודע, ושוב קמה הבעיה לתחיה ואף הונחה על שולחן הכנסת, כשהתברר, ש„עוזים" של צה"ל נמכרים לגרמניה ובבתי חרושת בישראל נתפרים מדים לחיילי הצבא הגרמני. שמן נוסף ולוהט מאד הוצק למדורה עם סירובה של ממשלת גרמניה להוציא מדעניה ממצרים, להאריך את תקופת „ההתישנות" לגבי הפושעים הנאציים ולתת לאלה מביניהם שכבר הועמדו לדין עונשים החופפים את מדת הפשע. מובן, שאין צורך להזכיר את ההסתבכות האחרונה שחלה עם כניעתה של בון למצרים ואח"כ עם „חזרתה בתשובה" שעדין מוטלת בסימן שאלה גדול. ראוי לציין שבכל פעם לובשת הבעיה צורה אחרת וחשוב להדגיש שבכל אחד מהמקרים האלה חוו יהודים דתיים דעתם בלי לשאול עצמם — מה אומרת התורה? האם היא מתיחסת בחיוב לקשרים עם גרמניה או שמה מתנגדת לכך בפירוש? הבה ננסה אנחנו להתחיל לחשוב בכוון זה.

האגדה והמסורת נסו במשך כל ההיסטוריה ליחס לרבים מצוררי־ישראל „שושלת־יוחסין" עד עמלק. וזאת בהסתמך על העובדה שבפירוש נאמר על האנטישמי הראשון — המן הרשע — שהוא היה „אגגי" (כלומר — מזרע אגג מלך עמלק). לפיכך היו שטענו שגם העם הגרמני הוא מצאצאי עמלק, כיון שאבות אבותיו הם השבטים הברבריים שהחריבו את הקיסרות הרומית במאה החמישית, ושעל חלקם ידוע שבאו מהמזרח (מקום בו שכן עמלק).

אין עשן בלי אש ואין אגדה בלי שמץ־אמת. ולכן יש להבין שלא לחנם הובעה דעה זו, ואפשר להניח שאף אם לא חשבו חכמי־ישראל בכל הדורות ברצינות שאמנם כל האנטישמים צאצאי המן ועמלק הם, הרי כונתם היתה שהמן הוא אביהם הרוחני של אלה. ברצוני להסביר עמדה זו.

מקובל כיום בין כל ההיסטוריונים שהסבות העיקריות לאנטישמיות הן: א. שנאת הזר. ב. שנאת השונה. ג. הפחד בפני עם ישראל המשונה שבהיותו נודד חסרמולדת הריהו כנשמה ערטילאית חסרת־גוף, המשרה אימה בנדודיה הבלתי פוסקים. ד. הקנאה בחלק מן העם היהודי על השכלתו הגבוהה והצלחותיו הכספיות.

והנה מפיו של המן נשמעות בדיוק טענות אלה בהציעו לאחשורוש השמדת העם היהודי: „ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים בכל מדינות מלכותך ודתיהם שונות מכל עם ואת דתי המלך אינם עושים ולמלך אין שוה להניחם". במלים הראשונות מתגלה השנאה לזר וכן טענת חוסר המולדת הנ"ל, מתוך „ודתיהם שונות וכו'" משתמעת השנאה לשונה, ואילו הנקודה הרביעית שהזכרנו מתבטאת בקנאתו של המן במרדכי שהוא היחידי שאינו משתחוה לו, דבר שהיה כזכור הסיבה הראשונית לכעסו של הצורר. כ"כ מתגלית כאן תכונה אופינית מאד לכל האנטישמים בדורות הבאים, והיא — הנסיון לגולל על כלל היהודים אשמתו של יהודי אחד, קצפו של המן על היהודים מקורו בכעסו הפרטי על מרדכי „ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו, כי הגידו לו את עם מרדכי", ובאותה מדה נמצא בהיסטוריה של עלילות העם, ב„משפט־דרייפוס", ובמקרים רבים אחרים שאשמתו של יהודי אחד שמשה עילה לעריכת פרעות בכל העם.

עתה נוכל לסגור את המעגל ולומר — קריאת פרשת „זכור" בשבת שלפני פורים, מקישה וקושרת את המן, שגורלו נחרץ בחג זה, לעם שממנו מוצאו, ואילו זהות התכונות קושרת את האנטישמים אל אביהם המן, וכך מגיעה השרשרת עד עמלק. כ"כ ראוי להוסיף פה שאשמתו העקרית של עמלק היתה „ויזנב בך כל הנחשלים אחריך" וכך היתה דרכם של האנטישמים בכל הזמנים — ניצול חולשת היהודים לעשיית פרעות בהם.

סבורני שאין צורך להרחיב את הדיבור על השאלה — מדוע דוקא העם הגרמני הוא עמלק ולא שאר אנטישמים, שכן טעמה של מגילת אסתר אשר קראנוה רק לפני ימים ספורים, טרם מש מפינו וזוכרים אנו שהקו המאחד את שלש החוליות, עמלק — המן — גרמניה, הוא ארגון־הפשע ע"י השלטונות ותכנונו המפורט. בנגוד לעמים אחרים שבהם פרצו ה„פרעות" וה„עלילו" בד"כ ע"י המון מוסת ללא ארגון ותכנון של השליטים, מוצאים אנו אצל עמלק שליחת צבא מאורגן למלחמה מתוכננת נגד

ישראל. ואילו מהמגילה זכור לנו שהמן ארגן ותכנן את ההשמדה בצורה יסודית ע"י הטלת פור, קביעת תאריך ושליחת אגרות לכל העמים. לגבי החוליה השלי־שית — גרמניה אין צורך להסביר שמכו־נת התופת היתה מתוכננת ביעילות מופ־רית שאפינית מאד לגרמנים. לאור הדב־רים האלה אנו קובעים: אם אין עמלק והמן אבותיו הביולוגיים של העם הגר־מני, הריהם אבותיו הרוחניים. משותף לכל אלה — ההיקף הטוטאלי והאכזרי של הפ־שע ולפיכך כל הפסוקים העוסקים בעמלק חלים גם על גרמניה.

לא נותן לנו עוד אלא לדון בפסוקים לגופם, שכן בחלק האחרון של מאמרי זה ברצוני להראות, שמלבד החלות האוטומ־טית של הפסוקים על העם הגרמני מהיותו מזרע עמלק כפי שמוכיח פשעו, הרי נראה שהם חלים עליו גם אם ננתחם מבחינה כללית ונתיחס לפשע הגרמני כגורם בפני עצמו ולא כהוכחה לעמלקיותו.

מסקנה חשובה המתקבלת אפילו מתוך עיון שטחי־ראשוני היא שלדעת התורה אסור לשכוח בשום אופן פשע שמטרתו היתה התנכלות נפשעת ונתעבת לעצם קיו־מו של העם היהודי, למרות שבמימדיו ואכ־זריותו לא הגיע לקרסולי הפשע הגרמני. כ"כ לומדים אנו מתוך התנגדותו הנמרצת של שמואל הנביא להעלות לה' את השלל שנלקח במלחמת שאול־עמלק, שהתנ"ך מתנגד להפקת רוחים מרכושו של אותו עם פושע, ואפילו אם הושגו בדרך מכו־בדת של נצחון בקרב, ועל אחת כמה וכמה בדרך של „עסקות" ו„הסכמים" כפי שה־דבר נעשה היום. יש לשים לב לנקודה נוספת בספר „שמואל", והיא — ההדגשה של חומרת הפשע. בפקודתו המפורשת של הנביא שלא להשאיר נפש חיה מעמלק,

(המשך בעמ' 14)

על זכרונות ולקחים

יש בעיה, המתגלגלת זה זמן במגרותיהם של פולמוסנים ואנשי מעשה, פוליטיקאים וסתם „עמך" ואיש לא העמידה במקומה, הראוי לה. מידת סביכותה ניכרת לעין ומשום־כך אין תימא, שהדעות הולכות ונסערות, מצטעקות והולכות, וגבולותיה, דומה, אינם גבולות עוד, אלא בריות אלסטיות משונות, הנמתחות ללא קץ. הבעיה היא יחסינו עם גרמניה ויסודותיה מצויים עמוק־עמוק בתודעתנו ובישותנו הל־אומית.

שעה שמתבשר אדם כי הוקצתה לו חלקה משלו, לעבדה ולשמרה, וכי חייב הוא ב־טפוחה משלו ומעצמותו, מתרגשת ובאה עליו גלריה רבגונית של מכשולים וסגופים, ש־אליהם לא הורגל ומבשרו הקרוב לא חזם. בולמוס של אחריות תוקף אותו וכל־כולו מידה גדולה של גבובי עבר והווה, ללא הפרד. הוא אינו מסגל לעצמו, לעתים, אמות מידה מעשיות כיצד יחרוש ויזרע, יקצור וימכור יבולי־חלקתו, אלא מערב תחומי־לב עם תחומי־יד, בחינת „תהו ובהו וחשך על פני תהום". ורוח אלוקים, איה?

„רוח אלוקים" של הוויתנו המדינית היא היכולת לשמור על אותה חלקה כעל בבת־עינינו, להאדירה ברבים ולנהוג בקפידה ב־יחסי־חוצה־לה. המכיר ויודע הלכות פוליטיקה מסיק מסקנות אחדות, הנראות כאדני־יסוד להגותו הפוליטית. מסקנות אלו, כדלהלן הן:

א) מכיוון, שהכל טרודים בכבשונם־של־גושים וידי כל מחפשות תהודה אצל אחרים, יגבשו אדרכלי האומה עמדה נוחה למדינתם ויצטרפו לחבורה, שנוח בה להשקפת עולמם ולטובת הנאתם ה־מדינית.

ב) מכיוון, שהתחברות אל „אנשי שלומנו" אינה „שבת אחים גם יחד" בפשיטא, אלא צריכה בשקלא וטריא וב„קח ותן", חייבים מתכני־תקן להכין עצמם לוותורים שאין בהם נזק למדינת ההווה והעתיד שלהם ושאין בהם תמוטה ללקחי העבר של אומתם, היינו: תרבותם הראלית.

ג) ומכיוון, שוותורים משלנו הרי הם צלקות בבשרנו חייבים מדינאינו לדרוש וותורים אהדדי ולפקוח עיניהם, שההסכם — הסכם הוא והכל שריר וקיים ושקולה טובת הנאה שלנו כנגד רווח שלהם.

והרי לך עובדה! בכל המסכת הזו ובכל הקיום הפוליטי לא נמצאנו למדים על מידה כה גדושה של רגשות, כזו הסמוכה אצל שולחננו. שומעים אנו על „קח ותן" ועל התחברות ועל ציניקה לא מבוטלת, ואין אנו שומעים, ולו אף ברמז, על סנטימנטים. ואם־כך, מהו?

הרגש חתום בנפשנו וממנו אנו ניזונים, כשאנו באים להתגדר בעולמנו הפנימי. מן הרגש שלנו מפעפעים חזיונות אמוניים, ה־מעצבים את דמותנו הלאומית — ביתה וממנו אנו מתגדלים עם סמלינו, הגיגינו ותודעתנו החוויתית. עולם גדוש הוא עולם הרגש, אבל אין במכמניו טיפה אחת מן ההגיון החד והקצוב. יכולת הבטוי הנפשית שלנו אין בה, לא היה בה מעולם, גבוש רציונלי או יציקת אדנים־אדנים. הכל התפעמות ערטילאית והכל התרגשות מן הספונטני. הוא הדין אף ברגש הלאומי, בהגבלותיו שלו, ממנו אין אנו שואבים כלי נתוח למעשי עולם, אלא באה צבוריותנו ומתרפקת עליו, שואבת ממנו את עדודה. הצבור, כצבור, מגבש לפיו תמונות לאומיות.

ולעומתו — הפוליטיקה. כל עולמה של זו נתמצה מצוי גמור באמרתו של נפוליאון: „לבו של המדינאי צריך להיות תמיד בראשו" וכל נסיון לקרבה אל הרגש הריהו נסיון לסרסה וליטול ממנה את שורשיותה, בחינת מעשה חובבים גמור. אבל זכותם של אנשים היא, וגם יפה להם, שיחסיהם עם הספרן יקבעו את עמדתם לספרות ופרקי זכרונותיהם יורו להם דרך בחיי ההווה שלהם. לא כן המנהיגים. חובתם של אלה, ולא זכותם, להיות גסי־עור ולהתמודד בבעיות של חסר פופולריות,

הטור שלי

יעקב קיהל

כשהמדובר בטובתו של הכלל, וסופנו להיות נשכרים בהם. מדינה נבנית בלקחים ולא בזכרונות. עליהם אנו נקראים להבליג. קשה כקריעת ים־סוף היא ההבלגה,שאנו מצווים לתיתה, אבל איש אינו דורש מאתנו — וגם אינו יכול לעשות זאת — שנשכח. הבלגה שלנו היא המס, שאנו משלמים למולך היחסים הבינלאומיים, שגם אם נשאהו, חובה עלינו לקיים הלכותיו. חיי המעשה שלנו נקבעו בדפוסיהם של חיי מעשה במדינות אחרות ואנו נוהגים לפיהם, מתוך הכרח. עשויים מושכי־בעט לזעוק מרה, וסופרים ראויים לתעב, ונואמי־נאום, מתנגדים וסתם גרגרנים, נפלאים בצווחותם — אבל הללו מנופפים בדגל, שגדולתו היא ברחוקו מן הנעשה, ומדברים בשמו של רגש לאומי, כאילו ביזינו אותו. לא אותו ביזינו, כי את המתלבשים בו, לשמש דובריו וללקט פירותיו. דרכם של אנשים להטפל לרגש הלאומי, כאילו היה קנין מפלגתי, לדוש בו, לקשר אותו עם רבוי נושאים, להוציאו ממתכונתו, לעבד אותו ע"פ צרכיהם — להשתמש בו, כשרצונם בכך. עקרים בתורה זו ידועים אף להם, אלא שכך היא דרכם — לזעוק.

איני מאמין ב„גרמניה אחרת". „גרמניה אחרת" היא בדיה, שהפיצוה מנהיגים ב־נסיונם לפתור בעיות־נמושה של חסר פופו־לריות פנימית. גרמניה של היום אינה דואבת על חטאי האתמול וכאבם של נטבחים אינו מוטל על מצפונה. אנשי־האתמול הם אנשי־ההווה באדרת שונה ובתפקידים אחרים. על

(המשך בעמ' 14)

האוניברסיטה עברה ממוסד מתחיל למתפתח

כאשר בוררים סטודנטים מתחשבים רק בקריטריון אקדימי ✶ במצבה הנוכחי האוניברסיטה אינה יכולה לקלוט אף סטודנט אחד יותר ✶ מה חושבים הסטודנטים עלי? ✶ הסטודנטים ערים לבעיות המדינה ובשעת צורך יוכיחו את עצמם ✶ איני בעד הפגנות סטודנטים ✶

ראיון „בת־קול"

המזכיר האקדימי

א. פומרנץ

ראיין: **יצחק פרנקל**

את פניו בעלי הסבר החמור מכירים הסטודנטים יותר מאשר כל פנים אחרות בתחום האוניברסיטה. הם נתקלים בעיניו התקיפות כל אימת שצריכים הם לסדר ענין קטן או גדול במזכירות האקדימית. בהכנסם, מסתכלים הם פעם שמאלה ופעם ימינה ומעדיפים לסדר ענייניהם אצל הפקידים השונים. רק במקרים נדירים פונים אליו, למרות שאין כל צורך לקבוע ראיון מראש כדי לשוחח עם המזכיר האקדמי. הגישה אל מר פומרנץ היא חפשית.

כך באופן חפשי ניגשתי אליו למשרד לאחר שעות העבודה ומצאתיו מעיין בניירות שעל שולחנו. ישבתי מולו ושאלתי:

הגעתי למשרה דרך מודעה בעתון

אני: בעצם איך הגעת למשרה זו של מזכיר אקדמי?

מר פומרנץ: ראיתי מודעה בעתון והצעתי את מועמדותי. היו לי מחשבות שונות וכשראיתי מודעה התעניינתי. (לאחר הרהור מוסיף) זה נשמע ודאי מאד פיקנטי לכן כתוב בבקשה את הפרטים הבאים: „עקבתי תמיד בהתעניינות רבה אחר ההתפתחות האוניברסיטה. היו לי שיחות עם פרופ' חורגין המנוח ואחרים וכשראיתי שהמשרה פנויה תיכף הגשתי מועמדותי. הובאתי לפני ועדת המנויים של הסנט לראיון ומנוי אושר כמו כל מנוי אקדמי. חשבתי שמשרה זו הולמת אותי (שואל בחיוך) האם גם הסטודנטים חושבים כך?".

ש. כמה שנים משמש אתה כבר במשרה זו?

ת. בערך 5 שנים.

ש. האם הרגשת בשנויים שחלו באורה של האוניברסיטה בתקופה זו?

ת. עברנו ממוסד מתחיל למתפתח. שלבי הילדות כבר מאחורינו, ישנה התפתחות גדולה של האוניברסיטה הרחק מעבר להלומות הנועזים ביותר. נטלנו על עצמנו משימות שלא חשבנו עליהן. קימת התענינות גוברת והולכת באוניברסיטה. מקווים ומתפללים שנוכל לעמוד במשימות שקבלנו על עצמנו עד עכשו.

ש. מה מספר התלמידים שהאוניברסיטה מסוגלת לקלוט בממדיה הנוכחים?

ת. (בהחלטיות) במצבה הנוכחי האוניברסיטה אינה יכולה לקלוט אף סטודנט אחד יותר. ישנם הרהורים רציניים בסקר שמכינים במשרד החינוך והתרבות במגמה לבדוק את צרכי האוניברסיטאות ואת האפשרות המעשית לגידולן ואנו מקווים שבעזרת שר החינוך, אשר החל להתענין בצורה רצינית במוסדות להשכלה גבוהה נוכל לקבל את העזרה הדרושה על־מנת לעמוד במשימות.

ש. האם עומדים לפתוח מחלקות חדשות?

ת. אנו חושבים על פתיחת מחלקות חדשות. האחת — בי"ס לעובדים סוציאליים אשר יכשיר סטודנטים לתפקידים סוציאליים ברמה אקדמית.

✶ ✶ ✶

על למודי חובה וסטודנטים חילוניים

ש. מה המיחד את אופיה של אוניברסיטה בר־אילן?

ת. הרצון למצוא מסגרת להכשרת אנשי מדע אקדמאים דתיים. ואין אנו רוצים להסתפק במסירת חומר למודי אלא גם בהשפעה רוחנית.

ש. כיצד חושבים ליצור השפעה רוחנית?

ת. חושבים ע"י הכונה ודוגמא אישית ויצירת מסגרת חברתית מסוימת.

ש. האם לא כדאי להביא מרצים בעלי שם במקום מסגרת של קורסים ללמודי חובה?

ת. לא! אין כל כונה כזו. אולם אנו עושים מאמצים למצוא מרצים בלמודי החובה אשר הצד המתודי שלהם חזק במיוחד, וימשכו סטודנטים מבחינת אישיותם. (באמונה כנה) דרך אגב, אני חושב שחל בשנים האחרונות שנוי גדול ביחסם החיובי של הסטודנטים ללמודי חובה.

ש. האם ידוע לך על סטודנטים שלא מקפידים על הופעה סדירה ללמודי החובה?

ת. (זע בכסאו) לא ידוע לי על מקרים כאלה. אני חושב שאתה מגזים בשאלתך?

ש. ישנה טענה, שאחוז הסטודנטים הלא־דתיים בבר־אילן גבוה.

ת. (משתדל להסביר) הבט. חובה עלינו לקבל כל סטודנט. כאשר בוררים סטודנטים מתחשבים רק בקריטריון אחד והוא הקריטריון האקדמי. אולם, אנו מחייבים כל סטודנט מכחינת התנהגותו ואורח חייו. (בצער) אנו נפגעים בעיקר מסטודנטים אשר באים מבתים דתיים, שהתנהגותם אינה חומת את החינוך לו זכו. סטודנטים שבאים מקבוץ לא דתי לא מטרידים אותנו. אין לך דבר יפה מבחור שבא מברור חיל, למשל, ורוצה ללמוד תנ"ך ברוח המסורת. אני חושב שזה גם יעוד האוניברסיטה לקדם אנשים שבאים למטרה זו.

✶ ✶ ✶

ב„בר אילן" קל להתחיל, אך קשה לגמור

אני: ישנה דעה, שנוהרים אלינו תלמידים רבים חסרי תעודת בגרות.

ת. קבלת סטודנטים בתנאי הוא דבר שנהוג בכל אוניברסיטה. בבר אילן ניתנת אפשרות לבוגרי ישיבות ואחרים להשלים את הבחינות תוך שנה שנתיים. לצערנו אין מסגרת חוקית לשחרר לגמרי מהובת הבחינות, וחבל שמספר סטודנטים נעצרו באמצע הדרך לאחר שהשקיעו מאמץ רב במשך שנה־שנתיים. האמת היא, שבסופו של דבר כאן מחמירים יותר מאשר במקום אחר. להתחיל אולי יותר קל, אך לגמור קשה יותר.

ש. איך תסביר את היחס הגבוה של בנות־בנים?

ת. היות והאוכלוסיה הממוצעת בבר־אילן דתית, יש להסביר את מעוט הבנים בזה שרבים פונים לישיבות. (נזכר) הייתי בכפר הרא"ה בחתונה וישבו אצלי שני יהודים שאמרו: את הבנים שלחנו לישיבות ואת הבנות נשלח לבר־אילן. — זוהי דרך המחשבה של אנשים דתיים, אצלם זה טבעי ביותר.

ש. ולמה דוקא לבר־אילן?

ת. ההורים שולחים בנותיהם לבר־אילן כי מאמינים ובצדק, שהאוירה והמסגרת בה מתאימים יותר מאשר במוסדות אחרים.

✶ ✶ ✶

פרסום ציונים תוך 3 שבועות

אני: מדוע צצות תמיד בעיות בקשר לבחינות בעלום שם?

מר פומרנץ: אני חושב, שהנזק הנגרם לסטודנטים גדול מהתועלת. אך מצד שני, לי נדמה, וזו דעתי האישית, שקל יותר למרצה להיות אוביקטיבי ביחס למחברת אלמונית מאשר ביחס לאדם שהשתתף בשעורים, שאל שאלות ויש ידיעה על אשיותו. המזכירות האקדמית תכבד החלטה שנתקבלה למרות שיש לרב קשיים אוביקטיבים בבצוע.

ש. איזה קשיים?

ת. הקשיים באים מצד סטודנטים שלא תמיד מעונינים בבחינות בעלום שם, בעיקר אלה המגלים פעילות בשעורים. כן יש קשיים הנוצרים בלחץ של זמן.

ש. הזמן הוא גם נחלת הסטודנטים, ולמה מתפרסמים ציוני מועד א' בסמוך למועד ב'?

ת. ישנה החלטה של הסנט לדרוש מהמרצים מסירת הציונים תוך 3 שבועות. חל שיפור ניכר בתחום זה. קיים לחץ מצד הרקטור בנושא זה. דוקא היום בקשתי ממר קצבורג לעבור על רשימת המרצים, שטרם מסרו ציוניהם ולמרצה אחד נשלח מכתב. אבל ענין זה הוא עדין וצריך לטפל בו בזהירות.

✶ ✶ ✶

הסטודנטים לא כל כך ארישים

ש. האם לפי דעתך הסטודנט הישראלי חייב להיות ער לבעיות פוליטיות?

ת. אני חושב שכן.

ש. כמרצה למדעי המדינה, מהם לדעתך הגורמים לאדישותם?

ת. יכול להיות שישנה כאן עיפות כתוצאה מאינטנסיביות של פעילות פוליטית במדינת ישראל, ויש רצון להשתחרר מזה. לאמיתו של דבר, כל אזרח ישראל חי את הבעיות הפוליטיות בכל מקום: סופג אותן בבי"הס ובצבא. יחד עם זאת יש לחץ למודים יותר גדול מאשר במקומות אחרים. איני חושב שזה לחץ כלכלי.

ש. מהו הפתרון שאתה מציע?

ת. איני חושב שהמצב כל כך רע. הייתי אומר שהמצב קצת משונה ולא נורמלי. אני חושב שהסתדרות הסטודנטים צריכה להיות ערה יותר ולהשתתף יותר בפעילות חברתית.

ש. מה פרוש פעילות חברתית? האם הכונה להפגנות בחוצות?

ת. איני בעד הפגנות סטודנטים. מה יצעקו? שתי גדות הירדן? ההבדל בין המפלגות מצממצם והולך. כך שאף לפעילות מפלגתית אין די מקום. אני מאמין, שהנוער בכלל והסטודנט בפרט קוראים הרבה, עדים לבעיות המדינה ובשעת הצורך יוכיחו עצמם.

(בהדגשה) **הסטודנטים צריכים לתת יותר לעליה החדשה, עירית הפיתוח והזפרברים. צריכים לתרום בפעילות תורנית, תרבותית וחברתית. (במעשיות) אם בפורים היינו מארגנים 10 לחקות ל־10 ישובים בסביבה הקרובה, היינו עושים בזה יותר מאשר בכל הפגנה. לזה אני קורא ערנות!**

✶ ✶ ✶

הסטודנט ב„בר אילן" שקדן יותר

ש. מה דעתך על הסטודנט הבר־אילני הממוצע?

ת. מבחינה אינטליגנטית ואינטלקטואלית אינו נופל מסטודנט אחר. מבחינת אחריות ללימודים עולה על סטודנט אחר, אני רואה את הסטודנט בבר־אילן: רציני, בעל רצון לצבור נקודות זכות (עצוב מעט) אני חושב שאינו עוסק מספיק בהשכלה כללית לשמה בלי נקודות זכות.

ש. איך רואה אתה את הסטודנטי האידאלי?

ת. הסטודנט האידאלי לומד מקצועות מתוך ידיעה לקבל את המקסימום במשך זמן לימודיו, ולא מסתפק בנקודות זכות בלבד, ועם זאת שואף להרחיב את השכלתו התורנית והכללית מעבר לדרישות החובה.

ש. כאשר היית אתה סטודנט, החיו לך בעיות עם המזכירות האקדמית?

ת. (בר־צינות) הייתי מנסה זאת כך: לאוניברסיטה בר־אילן הרבה יותר איכפת צורת ההתקדמות של הסטודנט וכל מעשיו בקמפוס. אותי לא רצו לחנך ולא היה איכפת אם אגמור ב־10 שנים את למודי. לא קבלתי יעוץ אם ללמוד דבר זה או אחר. מכאן גם האחוז הגבוה יותר יחסית של מסיימי האוניברסיטה בר־אילן.

✶ ✶ ✶

דלת פתוחה, לב פתוח

מר פומרנץ מנסח את משפטיו בבהירות כיאה למומחה משפטים. לפני שלמד משפטים, היה סגן מפקד מחלקה בפלוגה דתית, שהה בנגב חדשים רבים והשתתף בקרבות שם. עתה הוא קצין תותחנים במלואים וצד זה באי־שיותו משתקף היטב בשפורים שחלו לאחרונה במזכירות האקדמית, המקילים על הסטודנטים הפונים לשם. אבל איך אומרים? פעם תותחן תמיד תותחן; ומר פומרנץ לא מאחר לשגר אלי פגז.

מר פ.: ומה הסטודנטים חושבים עלי?

אני: (באי נוחות) נדמה לי שהם יראים מעט מפניך.

מר פ.: למה?

אני: (מנסה להיות כן) אולי מפני שאתה עוטה לעתים קרובות מאד סבר פנים רציני מאד.

מר פ.: (מחייך).

אני: נדמה לי שמספר סטודנטים נמנעים לגשת אליך בשל כך.

מר פ.: (ככמגלה סוד כמוס) אין אנו מעונינים שהמזכירות האקדמית תהמה מסטודנטים במשך כל שעות היום. עבור סדור ענינים פורמלים אין להם צורך לגשת אלי לשם זה ישנן שעות קבלת קהל וסגל המזכירות מטפל בדברים אלה. אלי ניגשים רק כשמשהו כואב באמת ואז הם מוצאים תמיד דלת פתוחה ולב פתוח לה־בנת בעיותיהם. נחתכים כאן ענינים של חיים ומוות!

אני: מה אתה מתכון בחיים ומוות?

מר פ.: הכונה לאורך חיי הסטודנט באוניברסיטה. סטודנטים רבים נכנסו דרך פתח זה מיואשים, יצאו ממנו מעודדים והמשיכו למודיהם בהצלחה. בעיה אחרת אותה באים לפתור מספר סטודנטים, בעיקר מחו"ל, היא עדינה יותר ונוגעת לתחומי דת.

כששמעתי דברים אלה, נזכרתי שמר פומרנץ נוהג להזמין לביתו סטודנטים מחו"ל מידי שבת בשבתו.

לפני שיצאתי פניתי למזכירה שהאזינה לקטע האחרון של השיחה ושאלתיה: האם אפשר לכתוב שזה הצד השני של המזכירות האקדמית? לא! היתה תשובתה הפסקנית. „אבל אתה יכול לכתוב שזה הצד השני של המזכיר האקדמי".

הערות לתפיסת השיר של י. ה. סטנוב

— יהודה פרידלנדר —

בין יוצרי ספרות ההשכלה בתקופת התהוותה, לא הערך עוד כראוי חלקו של יצחק הלוי סטנוב (אסף הלוי), שכן גם הנזעקים לתבוע את השבונה של ההשכלה, ברובם אינם נזקקים לנתוח מקיף של יצירתו הפרובלמטית, ויוצאים ידי חובה בקביעת מקומו במסגרת סופרי „המאסף", בתוספת הערות מספר לדמותו ולכלל יצירתו [1].

אמנם ניתן למצוא לו, לאסף הלוי, מבקר נלהב הרואה בו „אחד הסופרים הרב־צדדיים וברוכי הכשרון שבמשכילי ברלין" [2], אולם כנגדו נוכל להביא דברי מבקר זלזלן המפטיר בבוז: „ומה דמותם של בן־זאב או יצחק סטנובר לעומת ר' עקיבא אייגר ובעל 'הנודע ביהודה'?" [3] אלו ואלו דברי הכללות הם שאין נתוח יסודי בצדם.

את יצירתו הפיוטית — המשלית של סטנוב ב„משלי אסף" וב„זמירות אסף" לא נוכל להעריך כדבעי ללא עקיבה אחר ההנחות היסודיות בתפיסתו האסתטית לגבי מהותה של שירה, הנחות שיש בהן משום בטוי מייצג להלך הרוחות בספרותנו בתקופת ההשכלה בשלהי המאה הי"ח ובראשית המאה הי"ט, ושרישומן ניכר אף לאחר מכן.

באמרנו הנחות יסוד אסתטיות, חובתנו להסתייג ולהעיר כי אין לנו לראות את סטנוב כאסתטיקן שטתי, אף כי הקדיש דיון מיוחד לברור שאלות סוד בפואטיקה, שלא כנ.ה. ויזל, למשל, שהערותיו החשובות אודות תפיסת השיר פזורות פה ושם בהקדמות הארוכות לחלקי „שירי תפארת".

„מלאכת השיר" [4] ליצחק סטנוב היא יצירה פרגמנטלית, ויש המתיחסים בחשש מה להערותיו מבחינה של מידת הלגיטימיות שלהן, בהתחשב בדמותו הפרובלמטית של המשורר שרבגוניותו היתה בעוכריו, והביאה אותו לא פעם אחת לידי כתיבה של דיליטנטיות. על כל פנים ניתן יהא להוכח כי אין מקום לחשש זה לגבי „מלאכת־השיר", ומותר לנו להסתמך על יצירה זו בנתוחנו.

את „מלאכת השיר" כהקדמה ל„ספר החזיון" שלו פרסם אסף הלוי בברלין בשנת תקל"ה (1775), והערותיו השפיעו לא מעט על תפיסתו האסתטית של רנה"ו ב„פתיחת המשורר" ל„שירי תפארת" שראו אור הדפוס בחלקם לראשונה בשנת תקמ"ט (1789), ועל תפיסתו האסתטית של יואל ב„מענין השיר בכלל ומליצת ספרי הקודש בפרט" שיצא לאור בתקס"ד (1804).

בספרות העברית במאה הי"ח אנו מוצאים דיון פואטי מקיף ב„לשון למודים" לרמח"ל שיצא לאור בשתי נוסחאות ב־1724 וב־1727. הנתוח הסיסטמטי של מהות השירה ומרכיביה ב„לשון למודים" היה ידוע, כנראה, לסופרי ההשכלה בדורו של סטנוב, אם כי אין להוכיח זאת בברור. מחד גיסא אנו מוצאים הקבלות נוסח מפתיעות שאינן נראות מקריות אצל רמח"ל,סטנוב וויזל, ומאידך גיסא ידוע לנו כי מהדורה ראשונה של „לשון למודים" יצאה לאור באיטליה במספר עותקים מצומצם ביותר, ואלו מהדורה שניה הופיעה בלבוב בשנת 1810 בצרוף מבוא והערות מאת דב בר גינזבורג.

על כל פנים, בין אם נגרוס השפעה של רמח"ל על אסף הלוי ובין אם לאו, תמצא גישת סטנוב מענינת מצד עצמה, ומצד היחס בין דעותיו ודעות האסתטיקנים באירופה שחדרו ליצירתו, השפיעו עליה והפרו אותה.

את ההערות הפרגמנטליות ב„מלאכת השיר" ניתן למיין לשבעה סעיפים: א. היחס בין שירה, ציור ומוסיקה; ב. מהות והמשל: ג. היחס בין היפה והטוב; ד. היפה והנשגב; ה. טבע ואמנות; ו. המשורר והקורא; ז. מעמד הלשון ביצירה הפיוטית. אנו נצמצם דברינו לסעיפים א' וב' בלבד, לפי שבהם מגובשת ומצית הרהוריו האסתטיים של סטנוב, שחשיבותם אינה יפה רק לשעת כתיבכם.

היחס בין שירה, ציור ומוסיקה

„...כבר חשבו אנשים מבני עמנו ששיר ונגינה אחד הם, מה שאין הענין כן" [5]. „...לכן היתה הכתיבה היותר אמיתית ר"ל היותר מובנת ושוה לכל האנשים הוא מלאכת הציור מעשה חושב... ולזה יכנס המצייר החושב בגדר אחד עם המשורר. כי המצייר יצייר ענינים משליים, והמשורר ידבר ענינים משליים... ואשר העירונו מענין הציור השירי הנה היא דרך כבושה ומנהג מאודי לנביאינו כאמרו ,סיר נפוח אני רואה' וגו' ,שני דודאי תאנים' וגו'... ומן מוצא הדברים תבין את אשר כבר עשינו אנחנו"... [6].

סטנוב דוחה מראש כל זיקה בין שירה ומוסיקה, ומעמיד את הציור לא כיסוד בשירה אלא כעצם מהותה. השירה היא שפת התמונות, „הענינים המשליים". התמונה השירית היא ביסודה אינטלקטואלית, „מעשה חושב", ואינה מותנית בגורמים אחרים כ־Milieu, נופי ילדות, ראות מיתית וכיוצ"ב. בראית הזהות שבין שירה וציור, שולל סטנוב הפרדה מהותית בין שתי האמנויות וגורס רק קיום הבדל טכני, הבדל בבצוע בשמוש בצבע ובמלה.

ניכרת כאן גישה המרכבת מתפיסותיהם הקלאסיות של אריסטו והוראציוס, והתפיסה הקלאסיציסטית באירופה בשיטותיהם של ווינקלמן ולסינג. אולם אין כאן בדברי סטנוב העגנות ממשית באסתטיקה הקלאסית והקלאסיציסטית, אלא שאיבת יסודות שאינה עולה יפה.

אריסטו ב„פואטיקה" גורס הפרדה בין אמנות המלה, הצבע והצליל: „כשם שיש מחקים דברים הרבה (אם באומנות ואם מתוך שגרה) על ידי שעורכים את דמותם בצבעים או בצורות, ואילו אחרים — באמצעות הקול, כך האומניות האמורות לעיל, כולן יוצרות את החקוי במקצב, במלה ובניגון, או באחד מהם, או בצירופיהם" [7]. עיקרו של פיוט לדעת אריסטו — עצוב דמות, ויש והוא נעשה באמצעי האמנות השונים בנפרד או אפילו במשולב. ההפרדה אינה קיצונית ואכן קיימת קרבת מה בין השירה והציור, „שכן, מאחר שהפייטן הוא חקיין כדוגמת צייר או איזה שהוא עורך־דמויות אחר, מן ההכרח הוא, שיחקה תמיד באחת משלש דרכי־החקוי הקיימות"... [8]. הקרבה בין שירה וציור אינה מחייבת תפיסת הציור כיסוד מהותי בשירה כפי שעושה זאת סטנוב.

אכן בשלילת הזיקה שבין שירה ומוסיקה הולך אסף הלוי בעקבות אריסטו, שאינו גורס זיקה זו, ומשום כך הוא מוציא את הליריקה ממסגרת דיוני ה„פואטיקה" ומכנה אותה ב„מטאפיסיקה" בשם „יצירות נעימה" [9].

תפיסת השירה וזיקתה לציור באה לו, לסטנוב, מן האינטרפרטציה האריסטוטלית של הוראציוס (8—65 לפה"ס) ב„אמנות השירה" שלו [10], הרואה את השירה כציור, ומן תפיסת הפיוט הציורי של המאה הי"ח, תפיסה שנגדה יצא ג.א. לסינג ב„לאוקון" LAOKOON (1766). המענין הוא כי בתפיסת סטנוב אנו מגלים השפעה ממקורות סותרים זה את זה, שכן באשר לשאלת

---

1. להוציא את א. שאנן המקדיש דיון רציני לסטנוב ב„הספרות העברית החדשה לזרמיה", „מסדה" 1962, כרך א פרק א סעיף טו, עמ' 71—75.
2. ד"ר י. צינברג, תולדות ספרות ישראל, „י. שרברק", 1955, כרך הספר תשיעי פרק שביעי עמ' 118.
3. א. שמואלי, „מאזנים" ניסן אייר תשי"ט עמ' 322.
4. ראה „מקורות לתולדות הבקורת העברית בתקופת ההשכלה", „מפעל השכפול", 1960, עמ' 16—36.
5. סטנוב „מלאכת השיר" עמ' 20.
6. שם עמ' 22—23.
7. אריסטו, „פואטיקה", תרגם מרדכי הק, „מחברות לספרות" תשכ"ב, פרק א, עמ' 7.
8. שם עמ' 129.
9. שם, מבוא מאת מ. הק, עמ' כו—כז.
10. Horace, The Art of Poetry, 395—412 Complete Works, Modern Library, p. 395—412.

היחס בין שירה וציור, מחייב סטנוב את תפיסת הוראציוס ותפיסת הפיוט הציורי בדורו במאה הי"ח, ואלו אשר למהות השיר והמשל, שאלה הנובעת מהנחתו הקודמת, מחייב סטנוב גם את תפיסת המשל של לסינג, כפי שנראה להלן.

אין הערותיו של יצחק הלוי סטנוב בשאלת היחס שבין שירה וציור קיימות בפני עצמן, אלא הן מבוא לפתוח מקיף יותר של שיטת המשל שלו, בה הוא מניח הנחות מענינות שעם כל היסודות הזרים המשפיעים עליהן, יש בהן נימה מקורית ראויה להערכה.

מהות השיר והמשל

השיר והמשל חד הם לדעת אסף הלוי, שכן „שיר שם הונח להורות על מליצה משליית ועשוה המשוררים על צד החקוי והדמיון ממשלים כוזבים אפשריים בטבע המציאות, או בלתי כוזבים מפליאי הנפש השומעת כמו שאמר החכם: מיטב השיר כזבו" [11]. הגדרה זו טעונה נתוח זהיר ביותר. נפרקה נא ליסודותיה:

א. השיר הוא מליצה משליית. המליצה היא שם כולל ליצירה הספרותית. סטנוב מבחין בין „מליצת השיר" לבין „מליצת איזה מאמר והגיון זולתו מהמאמרים".. את המליצה מסביר הוא כך ש„ענינה המתקת הדברים ר"ל נועם סדורם וטוב אמתלאותיהם" [12]. ביסודה של היצירה הספרותית לסוגיה השונים „נועם סדורם" של הדברים. רמח"ל ב„לשון למודים" מגדיר את המליצה כ„כח מסדר על ידי חוקים פעולה" [13]. נפתלי הירץ ויזל ב„פתיחת המשורר" רואה במליצה „ערך סדר דברים" [14]. באותה תקופה, בתחילת המאה הי"ט, מגדיר המשורר האנגלי קולריג' את הפרוזה כ„מלים במיטב סדרן", ואת השירה כ„מיטב המלים במיטב סדרן" [15].

היוצא מדברינו הוא שעקרון הסדור המיוחד של המלים קובע, בין השאר, את מהות השיר לא רק בתפיסת אסף הלוי. הגדרתו, אם מותר לנו לאמר כך, היא הגדרת התקופה, והיא בטוי לתפיסה האסתטית הכוללת של התקופה.

את המשל מכנה סטנוב ב„מלאכת השיר" בשם „אללעג"רי, קרי אליגוריה. בהסברו הוא טוען: „המליץ ידבר על דרך ההשאלה, כמו גור אריה יהודה, שאל שם הארי לשבט יהודה להיות מלכיה גבורים בעמים כערך ארי בבהמות יער" [16] מכאן משמע שיסוד השיר הוא המיטאפורה. סטנוב אינו נזהר בשמוש במושגים, ומטשטש את ההבדל בין אלגוריה ובין מיטאפורה, בין סוג של יצירה ובין מרכיביה. על ההבדל בין המיטאפורה לבין האלגוריה עומד בבהירות רמח"ל המדבר על „העתקי לשון (מיטאפורות) אשר יסודתם ממלה אחת ושתים" ועל „העתק מתמיד" שאחד ממיניו הוא האלגוריה [17].

בראית השיר כמסכת תמונות אלגורית ניכרת שטתו הרואה ביסוד הציור את היסוד הדומיננטי בשירה. אין עקר תפיסתו של סטנוב בהכרת חשיבות המשל והדמוי בשירה, שכן קדמוהו אחרים בכך, ביניהם פרנסיס ביקון המטעים כי הכח העיקרי של המשורר הוא כושר ראיית דמויים. יחודו של סטנוב קיצוניותו החד־צדדית, הרואה את השיר רק כמשל, כמסכת ציורית של מיטאפורות.

חשיבותה של המיטאפורה אינה באה לידי בטוי בספרות המאה הי"ח בלבד, אלא אף במאות הי"ט והכ', בפואטיקה המודרניסטית ביותר. האימפרסיוניזם, האכספרסיוניזם, הסוריאליזם מקדישים דיון רב לברור משמעות המיטאפורה ועוצמה בשירה מנקודות מבט שונות. אולם חובתנו להבחין בהבדל המהותי ביניהם. תפיסת המיטאפורה במאה הי"ח בספרותנו היא אינטלקטואלית ביסודה, ולא אסוציאטיבית כבשירה העברית והכללית בימינו.

ב. משלים כוזבים אפשריים... או בלתי כוזבים מפליאי הנפש...

שתי הנחות מניח סטנוב ביסוד המשל, השיר: א. הכזב; ב. ההסתברות. במקום אחר ב„מלאכת השיר" אנו קוראים: „שיקח המליץ משליו מפלאי טבע היצורים, ויפליא מליצתו בענינים זרים בטבע המציאות אך בלתי נמנעות" [18].

ביצירתו הפיוטית — משלית „משלי אסף" חוזר המשורר ואומר כי: „ראשית עיר (הערה) שיר ומבחר שיר כזב ותכלית כזב פליאה ואחרית פלא דעת" [19]. אין הכזב אלא האמת האימננטית של היצירה שאינה חייבת להיות אמת ריאלית הכרחית אלא אמת מסתברת. כאן אנו מבחינים בקלות רבה בהשפעת אריסטו, המדגיש את עקרון ההסתברות באמרו: „מתוך האמור אף ברור, שאין זה מתפקידו של הפייטן לספר מה שהיה במציאות, אלא מה שעלול היה להיות, כלומר מה שאפשר היה להתרחש מתוך הסתברות או מתוך הכרח" [20]. דברים דומים לאלו מצאנו גם אצל אפלטון השם בפי סוקראטס את המשפט: „ואחרי ההימנון לאל הרהרתי בכך שמשורר, אם רצונו להיות משורר ממש, חייב לחבר דברים מדומים ולא דברים שהיו..." [21]

אין שתי ההנחות אלא אחת. הכזב מנקודת ראות האמת ההכרחית שהוא אמת מסתברת. הצטטה „מיטב השיר כזבו" אותה מביא סטנוב בשם „החכם" וכוונתו לאריסטו אינה מדויקת. הבטוי הזה היה ידוע מימי הבינים, ומקורו בדברי אריסטו: „ויותר מכל הורה הומירוס את הפייטנים האחרים כיצד עליהם לספר דברי־כזב"... [22].

קדמות המשל במקורותינו

אסף הלוי חשש, כנראה, מפני התנגדות לשטתו מפאת קיצוניותה, משום כך נזקק הוא לאפולוגטיקה על מנת להוכיח כי אין הוא מהפכן. „עוד שבתי וראה כי הן רבים עתה עם הארץ אשר בראותם ספרי מליצה המחוברים על דרך סיפור ושיחות חיות ובהמות כאילו מספרים זה עם זה, יפטירו שפה ויאריכו לשון על המחבר ועליו ישחקו" [23]. לשם הגנה מביא המשורר את משלי שלמה, את משל הנשר ביחזקאל י"ז, 1—8; כן מזכיר הוא את דברי חז"ל על שלש מאות משלי שועלים שהיו לר' מאיר: „דא"ר יוחנן כי הוה דריש ר' מאיר בפרקיה הוה דריש תילתא שמעתא, תילתא אגדתא תילתא מתלי. ואמר ר' יוחנן ג' מאות משלות שועלים היו לו לרבי מאיר ואנו אין לנו אלא שלוש" [24]. נימה אפולוגטית זו שנקט בה המשורר מעידה על העדר האומץ שלו ועל נסיונו להראות כמי שבא לפרש מקראות בלבד, ואכן נמנע גם מלפרסם שמו על יצירתו ובחר לו פסוידונימים כ„אסף בן ברכיהו" ב„משלי אסף", וכ„יאיר המדבר" ב„מלאכת השיר". סטנוב היטיב לדעת על הרוח החדשה אותה הכניס לספרותנו.

מבנה המשל לפי יצחק סטנוב

„נשמת המשל היא קיצורו" (לסינג)

לסינג מחייב קיום שני חלקים במשל — המשל והנמשל. סטנוב אינו שולל את התפיסה הזאת אלא מקבלה, אך נוהג כלפיה בגמישות: „הכתובים ידברו לפעמים על צד ההעלם וההסתר ובמקום אחר יבארו דבריהם וילמד סתום מן המפרש" [25]. יש הנמשל אינו צמוד למשל דוגמת: „חמור נושא ספרים נוער כגור אריה מרהיב דעת במזימתו" [26]. אולם בדרך כלל מקבל המשורר את עמדת לסינג ומצמיד נמשל למשל דוגמת: „בחול ילטש

---

11. סטנוב, „מלאכת השיר", עמ' 20.
12. שם עמ' 23.
13. רמח"ל, „לשון למודים", „מחברות לספרות" תש"י, למוד ראשון עמ' 12.
14. נ. ה. ויזל, „פתיחת המשורר" ווארשה דפוס ר"י גאלדמאן 1883, עמ' 5.
15. לאה גולדברג, חמשה פרקים ביסודות השירה, „עיונים" כ"ה עמ' ט.
16. סטנוב, „מלאכת השיר", עמ' 25.
17. רמח"ל, „לשון למודים" עמ' 141.
18. סטנוב, „מלאכת השיר", עמ' 23.
19. סטנוב, „משלי אסף" חלק ב' פרק נט פסוק טו.
20. אריסטו, פואטיקה עמ' 49; ראה גם מבוא עמ' עא—עב.
21. אפלטון, פידון, כתבי אפלטון „שוקן" תשי"ז, כרך שני עמ' 12.
22. אריסטו פואטיקה עמ' 123.
23. סטנוב, „מלאכת השיר" עמ' 35.
24. שם. ראה גם מסכת סנהדרין פרק רביעי דף לח ע"ב.
25. סטנוב, „מלאכת השיר" עמ' 33.
26. סטנוב, „משלי אסף" חלק א פרק יט פסוק ה.

(המשך מהעמוד הקודם)

מראה ובמוסר השכל נפש"[27]. או: "לקוט שושנים מבין חוחים וקח מוסר מאיש שובב, ושמע האמת מהמכזב"[28]. בתפיסת המשל נוקט המשורר בדרך ההבעה של משלי שלמה, המשל הפתגמי, אולם מבחינת רוח הדברים נוטים לראות בו השפעת רוח המשלים של איזופוס ולה־פונטיין.

דרכי ההמשלה

אין אסף הלוי מסתפק בהערות כלליות על יסוד השיר המשלי אלא נזקק הוא לה־ערות מפורטות אף לגבי מלאכת היצירה שכן "מלאכת השיר" מטרתו, וכללי עשייה אינם נופלים בחשיבותם מהנחות אסתטיות עקרוניות. המשורר מעיר כי "כל המושל ימשיל דברים דומים בשם לבד או בפעל לבד או בשניהם יחד"[29]. המשורר מדגים דבריו מן המקרא, אנו נדגים ממשליו.

א. הדמיון בשם: "כקול הסירים תחת הסיר, כן קול קללת אשת מדינים"[30] הכוונה למשחק מלים מבלי שיתחייב דמיון בין תמונת המשל לתמונה נמשלו. דרך זו היא הפחות נאה.

ב. הדמיון בפעל: "גשם שוטף ואין זרע שפת יתר ואחרית אין"[31]. בדרך השניה בולט הדמיון בין הפעולה במשל ופעולת הנמשל. הדמיון הוא תכני בלבד, בעוד שבדרך הראשונה הדמיון במשל בלבד הוא צורני. דרך זו, השניה, אינה המעולה במשל.

ג. הדמיון בשם ובפעל: "בסמים ירפ־או הגויות ובמוסר נפשות"[32]. הפעם ל־כוד של תכן וצורה לפנינו, לא רק הדמוי בפעולת הרפוי אלא אף קיים דמיון בצליל המלים במשל ובנמשל — סמים — מוסר, אליטרציה של ס' ומ'.

כאמור, רק הערות פרגמנטליות לפנינו בתפיסת אסף הלוי, אולם דומני שיש בכ־חן להעמיד את המשורר במקומו הנכון ולראותו כאחד מבוני הספרות העברית החדשה בתקופת ההשכלה. כמובן שאל לנו להרחיק לכת ולראות בו פינומין אס־תטי, אך אין גם כל הצדקה לקפחו ולבטל גם מה שיש בו. אמנם מקובלנו לראות את נפתלי הירץ ויזל כפותח את הספרות העברית החדשה, ברם מבחינת התפיסה האסתטית יש לנו לראות את הלוי כפותח תקופה, שכן הרהוריו האסתטיים של ויזל יונקים, בין היתר, מהגותו של יצחק הלוי סטנוב.

---

27. שם פרק מה פסוק יב.
28. שם פרק כג פסוק טז.
29. סטנוב, "מלאכת השיר", עמ' 32.
30. סטנוב, "משלי אסף", חלק א פרק כה פסוק יא.
31. שם חלק ב פרק עח פסוק טז.
32. שם פרק טו פסוק יד.

הירא להעפיל

ספור מאת הלל וים

שמי נטל בזהירות את המאובנים ונגב אותם בשקידה רבה כנגד השמש. התקרב לפתח הבקתה כדי שיטיב לראות את הא־בק החבוי בסדקים, שעה שחש עין נחתת בו.

אם כי היה במרחק כמה צעדים, יכול היה לחוש את המבט החודר, את ריצוד הריסים ועפעוף העין על ערפו. ידע, מצ־פים, שיעשה משהו.

שררה דומיה, שאי אפשר לנתקה בס־רוב פתאומי על ידי השמעת לאו. ידע, שיפחד מקולו שלו. לרגע חשב להניד את ראשו לשלילה, אולם רצוד העין התובעת על ערפו ושרשי שערותיו שתקו. אט אט חזר לפנים הבקתה הסב את פניו והעיף מבט בעינה בעלת התבלול של דודתו הזקנה, שישבה בין שני זקנות אחרות. שלשתן לעסו תירס בקול שקיקה. דודתו הנהנה כאלו קבלה את הסכמתו לתביעת עינה. שמי נטל את הקתרוס העתיק שהיה מונח בפינת הבקתה ונסה להפיק ממנו אי־אלו צלילים.

הזקנות והדודה המשיכו ללעוס את התי־רס כאלו דבר לא ארע. שמי תהה אם נחש אל הנכון את כונת הדודה, תמיד ירא היה, שמצפים ממנו למשהו. תכופות חש כאילו צומח לו עורף עצום הקולט רחשים משו־נים הכופים אותו לעשות, לעשות מעשים שלא ידע פשרם.

כיון שהפיס דעת דודתו חזר לעסוקו.

רבוע האור אצל הדלת נתעמם קמעה מחמת ענן, שכסה את השמש. נטל את מאו־בניו ויצא מחוץ לבקתה.

סוחר המאובנים ושאר חפצים תמוהים מיני ג'וג'ו וטוטמים למיניהם הבטיח לס־פק לו אבוב חדש לאפניו החלודים תמורת מספר מאובנים. ידע, שדעת אביו אינה נוחה מעסוקיו המוזרים, כאשר יחזר אביו לבקתה יגער בי.

אביו טען כי בגילו לא חשב על אפנים, אלא עסק ברעית הצאן ובתפילות ויותר מכל אהב לספר כיצד העפיל בהר. כיצד השתטח על מערות הקברים בראש ההר צופה על העמק הפורה, שמעבר לרכס. ולא רק אביו עשה זאת אלא כל ידידי אביו היו רוגזים מדי פעם על הנערים שלעולם אין שעתם פנויה להעפיל בהר.

אביו כעס. ידע, שהוא נובר בקרבי ההר בכדי למצוא מאובנים או קרדומות שהיו משמשים את אבות אבותיו.

פעמים תהה שמי מדוע כועס אביו, הרי גם אביו מכר ג'וג'ו עתיק תמורת צנור גומי לא ארוך ביותר.

ואמנם אביו התנהג בצורה משונה לא־חר מעשה, כאשר הלך לכהן ונתן לו כבשה אחת צולעת.

שוב חש עינים נחתות בו, נחתות מעב־רים שונים, חש את לטופן על עורפו. בסמ־טה עברו חבריו וקראהו אליהם.

"שמי, נאלץ ללכת" אמרו לו. שמי שתק.

הפצירו בו וטענו, שהגיע הזמן לעשות מעשה רק שתש כוחם של הזקנים. האבות עסוקים בפרנסה, לא נותרנו אך אנו לבדנו הצעירים, "מחרתיים יום החג נאלץ לע־לות" שמי שתק.

יום החג, יום סגריר, בכפר נאספו כל הנערים. אליהם נלוו גם כמה זקנים. רוח צולפנית נשבה וטאטאה את הרחובות כשהיא מרימה עננו אבק.

נשמע רחש בין קהל הנאספים. החלו ללכת באי סדר לכוון ההר, אט אט התר־חקו והעפילו בדרך הרחבה העולה מעלה מעלה.

שמי בחן את המטפסים, דבר לא לכדם לעדה אחת. לא נראו כמעונינים כל עקר. דשדשו ברגליהם ושרכו את דרכם. ראשו־נים הלכו חבורת נערים מלהגים ומרבים בתנועות ידים, אלא שבראש ובראשונה הדס זקן אחד מקומט ודהוי. לא ברור אם תנועות ידיהם חקו את מראה הזקן או שמא דרך שיחתם היא כזו.

לווה אותם במבטו עד שאחרון ההולכים נעלם מאחורי סלע גדול.

הכאבים בערפו הציקו לו, פנה וחזר לבקתתו, דודתו שפתה סיר על האבנים. דומה עליו, ששאלה: "מדוע לא הלכת?" "סגריר בחוץ" ענה.

נטל את הקתרוס מפנת הבקתה ופרט עליו. שמט את הקתרוס מידיו, נתחבט הקתרוס ברצפת החמר. מעצם המכה המו בני מעיו ונצטלצלו מיתריו, וידם. לאחר החגים הפך הדבר לנוהג להעפיל בהר. שמי תהה, דומה לו שמספר ההעפלות תו־כף אולם השהיה במרומים הולכת ומת־קצרת, וכשאנשים יורדים לכפר שוב אין פניהם קורנות כבימים ראשונים, שעוד היה מי מהם פוצח בזמר.

לא נסה להציל מחבריו דבר על הנע־שה שם למעלה. פחד. מדוע אין הם עצמם מספרים לעולם את שראו או עשו למעלה.

האספות בכפר שסופן העפלה להר הל־כו ותכפו, איש לא ידע מתי תערך אספה כזו.

אנשים היו מוצאים עצמם בכפר מתגו־דדים ומעפילים.

יום אחד הציקו הכאבים בערפו של שמי יותר מתמיד, הוא חש בעשרות דקירות. יצא לחוץ ומצא את הכפר ערוך, כולו נכון להעפלה. בקש להצטרף.

עשה כמה צעדים לכוון העדה, אלא שהכאבים פחתו, פסק מצעידתו ועמד במקומו העדה נעה, באיטיות ובדממה.

שמי נס אל מאחורי הבקתה, עמד מרטיט ושמוט כתפיים, המשיך לרוץ לכוון שביל הדרבנים המעפיל בהר, שביל צר של חיות, מפותל. נשימתו כבדה, פסק ממרוצתו. טפס ונגף, טפס ונגף. רגליו נשרטו בשיחי הבתה, המשעול נעלם בינות לסלעים

הלבנט שלנו

(המשך מעמ' 3)

בשבועון אחד, שפרסם רשימת שירים שנפסלה לשדור ב„קול ישראל", הודפס מכתבו של קורא: „...שיר אחד שכחו לפסול לשדור—התקווה". חוש הומור לבבי ביותר! חבל שלא דבר על טפלותו של הדגל הלאומי ועל הרעיון המשונה של ירושלים בירת ישראל. ובכן, חשבתי: אידיוט. מזה רעב לפרסומת ולברית־צינ־קאים. טעיתי. מישהו הציע לי לבדוק יח־סם של הבריות להמנון ואני, במשהו מן התמימות, שאלתי ארבעים ושלושה נע־רים, תלמידי תיכון, למלותיו של זה. הת־שובות שקבלתי היו משופעות ברצון טוב, אבל רק שלושים וחמשה אחוזים מן הנש־אלים ידעו את המלים, כהוויין. חמשים אחוז סרסוהו למקוטעין. אלוקים אדירים, איזו רמה!

ויש בכך משום נסיון להראות שאנו מאולתרים, במציאות הלאומית שלנו, וחס־רי גישה. שאנו מתמוגגים מנחת ללא־איכפת־ניקיות מבעיתה, והרצינות הכרוכה בערכים והערכות רחוקה מאתנו, מרחק רב. זהו, למעשה, החספוס, שאהבנו לראות. ה„צבריות" המהוללה שלנו. ואולי, מי יודע, משהו מן האפוס הלאומי של יש־ראל, חלום של ציונות וסקולריזציה של הלאום, הולך ופושט את הרגל?

איננני זקוקים לתרבות האנגלית, שתא־ציל עלינו מרוחה אך יכולים אנו ללמוד ממנה לפחות את ריסונה העצמי ואת חוש המדה שלה, שהוא כה פגום אצלנו.

אשר לכתוב עצמו הריני נחבא בצילם של גדולים. אריסטו כבר אמר: „אין אנו מדיינים כדי שנדע את מהות השלמות, אלא כדי שנהיה לאנשים טובים". ועל־כך אין לי, אלא לומר: אשרי המאמין.

הירא להעפיל

המשוננים. שמי סלל את השביל ברגליו הפצועות, עבים קלות לטפו את ההר, יו־בש. רוח קלילה צננה את זעתו הנגרת, שמי עלה כמי שכפאו השד, רקותיו הלמו כפטישים גרונו נחר, ידע, יחדל לא ימשיך.

כל פסגה לא נראתה. שמי המשיך להע־פיל, דומה לו שהוא מעפיל שבוע ואולי אף יותר, התפלא שאין הוא נזקק כלל למזון ואין הוא צמא למרות שזעתו מרובה. במשך כל אותו זמן לא נסתכל לצדדים ולא תר אחר נוף, וגם לא הביט לאחור כדי לאמוד את המרחק אותו הלך.

עד שחש כאלו נצטמק ערפו, חש שערפו חזר לקדמותו. מששו, לטפו, פרט לזעה לא חש מאום. נצטחק ופסק ממרוצתו.

התבונן כה וכה, ומצא עצמו מעל הע־ננים. פחד, הרגיש שהוא לבד.

החל לרדת. הוא לא ירד, הוא גלש, כל מאמץ לא חש בירידה. לפתע ראה מעין פסגה ועליה אנשים. התקרב נפעם.

אנשי כפרו, חלקם מנמנמים על הפסגה וחלקם לועסים תירס. ראה גם את הזקן שהעפיל ראשונה מתעלס עם פלגשו הצעי־רה, שרכש תמורת שני עורות כב־שים. התרחק. תחלה באיטיות ואחר כך במנוסה הולכת וגוברת. ירד אל הכפר נפגש בסוחר המאובנים עומד ומצפצף בכ־פר העזוב. נסה להשתמט ממנו. אלא שסו־חר המאובנים חיך אליו וחשף את שיני הזהב. שמי נגש אליו באיטיות ואמר: „איני חפץ למכר מאובנים. לך! הסתלק!" נתבהל הסוחר מהברק בעיניו של שמי נטל את רגליו. רץ שמי אל הבקתה וידה בה את מאובניו.

שמע רחש של המון עם. ידע, שאנשי כפרו חוזרים. חזר אל הבקתה נטל את קתרוסו וברח מן הכפר.

הִסְכַּלְתִּי וָאֶשְׁגֶה...

בָּאתִי, אַךְ אֵחַרְתִּי, אֱלֹקִים, בְּסוֹדְךָ, אוֹהֵב
אַתָּה כְּשֶׁהָיִיתָ, לֹא תֵדַע הִנָּחֵם, לְבַד
אֲנִי הִסְכַּלְתִּי עֲשׂוֹ!
חָדָשׁ רָקִיעַ לִי בָרָאתִי וָאַצִּיב בּוֹ שֶׁמֶשׁ
גַּם כּוֹכָב, וָאָקוּץ בְּשָׁמֶיךָ.
כַּסּוֹת מַעֲרֻמַי לִי תַּתָּ כָתְנוֹת עוֹר, וָאֶסְחָבֵם
אֶל כָּל מָאוֹס וָסֶחִי, וָאֶתְכַּס בַּעֲלֵי
תְאֵנָה... חֲגוֹרוֹת...
— וַעֲנוּגֵי צִיּוּצִים עַל כָּל שִׂיחַ וָעֵץ מִשֶּׁלְךָ עָקַרְתִּי
גַּם עָקֹר וָאֶטַע לִי עֵצִים כִּרְצוֹנִי...
וְבַיִת נָטַשְׁתִּי, לִי עָשִׂיתָ, וּבְאֵין עִמִּי אָבִי
וּאִמִּי, וָאֶחְמֹד בְּצוּקֵי סָלַע!..., וְלֹא אֵבוֹשׁ
אֱלֹקַי, כִּי אוֹדֶה:
כִּי בְטֶרֶם טָלַל וְהִגְשִׁים, נִבְקַע רְקִיעִי, לִי
בָרָאתִי, בָּקֹעַ. וְצוֹנֵן וְאָפֹר וְנוּגֶה שֶׁחֵת אוֹרוֹ
שִׁמְשִׁי אַרְצָה... וַיֵּתַע תָּעֹה כּוֹכָבִי עוֹלָמִית...
נָבְלוּ, כִּי חֲגַרְתִּים, עֲלֵי הַתְּאֵ ָה, וְשִׁינְרוֹת —
הֶהָרִים, קִ ְנוּ עַל כָּל שִׂיחַ וָעֵץ מִשֶּׁלִּי,
הֶעִירוּנִי לָיְלָה...,
וְעִירִי — בְּנָטְשִׁי, לִי עָשִׂיתָ, לִבְרוֹא לִי אֶרֶץ חֲדָשָׁה, לֹא
יָצָא הֲדָרָה. גַּם זִיוָה לֹא פָנָה... וּבְשָׁכְבִי שָׁרוּעַ
עֲיֵף גַּף. לֹא חָמְדוּ אֶת רֹאשִׁי אֲבָנִים, סֻ ְמוֹת
מֻצָּבִים לֹא הֶרְאֶה לִי חֲלוֹם יְשִׁימוֹן, וְהַאֲדִיר
לֹא יָדְעוּ מַלְאָכָיו...,
לְרַבּוֹת מַחֲנוֹת לֹא הָיִיתִי, וְלוּ גַם אַחַת דָּגָה
חֲלוּלָה הֶעֱלָה לִי מַקְלִי בְצָלְחִי בְרַבִּים
יַרְדֵנִים — שָׂמַחְתִּי..., קְצוּץ גַּפַּיִם הִנְנִי
וְאָבִי זָקֵן...
אֵחַרְתִּי, אַךְ בָּאתִי, אֱלֹקִים, בְּסוֹדְךָ, אוֹהֵב
אַתָּה כְּשֶׁהָיִיתָ, לֹא תֵדַע הִנָּחֵם, לְבַד
אֲנִי הִסְכַּלְתִּי עֲשׂוֹ!...

רחמים דרשן

האם אתה אדיש?

(המשך מעמוד 5)

רק לבסוף היא מעירה בסוגרים כי ה־מועמדים למועצה חלשים מאד וזו שוב תוצאת האדישות.

יצאנו מאוששים יותר, אך מיד הרגשנו, שאנחנו מתחילים להסתבך. אנחנו מאבדים יותר ויותר את קצה החבל. גם הפתרונות אינן אלא פתרו־נות לכאורה והם לוקים בחד־צדדיות ובאופטימיות מופרזת.

חזרנו למקום ממנו התחלנו את משאלנו ופנינו לשני חברי ועדת הקלפי לברר את מידת התרשמותם מהלך הרוח של ה־מצביעים.

פנינה פ. טוענת כי רוב הבוחרים אינם מכירים את המועמדים ומשום כך אינם בוחרים את המספר הנקוב. „יש מדה מסוימת של הענות, חברים באים מת־ענינים בשמות ומתיעצים".

ברגע זה עוברת סטודנטית, מעיפה עין זלזלנית בשולחן ומפטירה: „לא מצביעה!" „יש גם מדה מסוימת של זלזול מכוון ומופגן" אומרת פ. פ. „אך אין זו תופעה כללית".

ומוסיף יוסף קלייטמן — שנה ג' תנך. „אינני מאמין שהחברה היו מטריחים עצמם עד למועדון להצביע אילו הקלפיות היו שם, אך בדרך כלל יש הענות אם כי תורים לא הזדנבו ליד הקלפיות".

והוא מסיים בהערה, שנשמעה מחברים רבים „יש צורך להפוך את הבחירות ל־אישיות כלליות ולא לפי פקולטות. יש צורך ברשימה אחת מתוכה יבחרו ה־סטודנטים את אלה המוכרים להם. יש מקרים רבים בהם המצביעים מעונינים להצביע עבור חברים, אך אינם יכולים לעשות זאת. גם זה גורם לדעתי למעוט היחסי בהצבעות".

שמענו עוד מספר סטודנטים, אך הכל חזרו על דברי קודמיהם ולא מצאנו כל טעם בהבאת דבריהם.

עם סיום המשאל מצאנו עצמנו בדיוק באותו מקום בו נמצאנו עם כתיחתו. את המפתח למעגל הסגור לא מצאנו.

וכך נוספת עוד כתבה אחת ה־מדברת בעד עצמה, וכל שביכולתה הוא להאיר קצת על החשך ולא להאיר את החשך.

זכור את אשר עשה לך עמלק

(המשך מעמוד 7)

ובשספו במו ידיו את אגג, מתבטאת עצמת החומרה שמיחס התנך לפשע ההיסטורי.

אפשר למצוא עוד כהנה וכהנה מסקנות מענינות וחשובות מן הכתובים, אך ברצוני להתעכב פה רק עוד על נקודה אחת. הטע־נה העיקרית בפי מחיבי היחסים בין יש־ראל וגרמניה היא שהעם הגרמני השתנה (תוך עשרים שנה!): „גרמניה של היום איננה גרמניה של אז". האם תורתנו הק־דושה מסכימה לדעה כזו? לא ולא! אדר־בה נסתכל בפסוקים:

א. „מלחמה לה' בעמלק מדור דור" (שמות יז, טז) — כלומר: עם זה לא ישתנה אפילו אחרי דורות רבים. ב. „והיה בהניח ה' אלוקיך לך מכל אויביך מסביב... תמחה את זכר עמלך" (דברים כה, יט). מפסוק זה נראה מפורש שגם אם יעבור זמן רב עד שיניח ה' לישראל מכל אויביו — אין לשכוח את הפשע, שכן עמלק איננו משתנה ויש למחותו. ג. „ויאמר שמואל אל שאול... כה אמר ה' צבאות: פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל, אשר שם לו בדרך בעלותו ממצרים" (שמואל א' ט"ו ב'). עתה לאחר דורות פוקד ה' את אשר עשה עמלק בתקופת יציאת מצרים. הוה אומר: מאז ועד עתה לא נשתנה אותו העם, ועל אחת כמה וכמה לאחר עשרים שנה בלבד, וכשהוא עצמו מוכיח בפרשת „חוק ההתישנות", והמדענים בקאהיר — שלא השתנה.

אינני יכול להמנע מהעיר בנקודה זו, הערה, שאינה קשורה לעצם הנו־שא: בניתוח זה של הפוסקים מופיעה לנגד עיניו אחת מתכונותיה המופלאות ביותר של התורה, והיא — יכלתה לתת תשובות מעשיות לשאלות ש־תתעוררנה אלפי שנים לאחר נתינתה לעם ישראל במדבר. סגולה זו היא ההוכחה הניצחת לכך שאין התורה יצירה אנושית אלא אלוהית. הדבר מתבטא גם בהרבה שטחים אחרים — מדע מדיניות, דוקטרינות סוציאליות וכו' — ומוכיח שהטענה על „התיש־נותה" של התורה, הנשמעת מפי אנ־שים לא דתיים. אין לה אחיזה במ־ציאות.

בסכום אצין שלא הבעתי במאמר זה את דעתי הכללית בשאלת יחסי ישראל—גרמניה אלא רק מאספקט אחד שעד כה הוז־נח לדאבוני הרב. המסקנות שלמדתי מה־פסוקים מצביעות על כך שקשירת יחסים אלה היו עבירה מדאוריתא, ודבר זה נראה בעליל, ללא כל צורך לדרוש את הפסו־קים. אם ימצא מי שיחלוק עלי וירצה להו־כיח את ההיפך ע"י הוצאת הפסוקים מידי פשוטם — אקדמנו בברכה. שכן פירושים אישיים שלי אינם אבסולוטיים, ולא היתה כונתי לפסוק „הלכה" מחיבת, אלא רק להפנות את המחשבה לאפיק זה, כיון שא־סור לאדם דתי להתעלם מהצד התורני־דתי בכל שאלה שהיא, ובודאי, שאסור בש־אלה כה חשובה כבעיתנו זו.

על זכרונות ולקחים

(המשך מעמוד 7)

חוק התיישנות ויוצאים בו מגנה אותם הכרתנו, בבטוייה העזים ביותר, משום שהללו — עדות נאמנה הם להצטעצעות והתחסדות ברגשות אשמה, שאינם קיימים, ובכפרה, ש־מגחכים לה בהסתר. אבל גרמניה היא אחרת במובן שונה. המוסר שלה הוא מוסרם של אומי"ם למיניהם כזה המושתת על „אני מאמין" מדיני, שהוא לגיטימי בעיני העולם. היא בטאה „אני מאמין" זה בחוקה החדשה, שיצרה, ובהצהרות מדינאיה לפני מעשה ואחריו. עקרונותיו של זה תואמים את השכל הישר ואת חוק העמים ואתו אנו מתדיינים. איננו מעטרים אותו בעטורים ואיננו מודים במוסר־יותו הפנימית, אבל אנו יודעים שאין בו פגי־עה ברגש הלאומי שלנו והשלכותיו — ראויות. משום־כך אין בנמצא סיבה הגיונית אחת, שעבורה יש לוותר, מן הבחינה העקרונית, על התקשרות מדינית־דיפלומאטית עם גר־מניה. כוונתי להתקשרות מדינית בלבד.

במה דברים אמורים, כשההתקשרות רצויה לאינטרסים המדיניים שלנו ועשויה לתרום חלקה להצלחת הדיפלומטיה הישראלית ה־צעירה. יש לנו יסוד סביר להניח כי התקשרות כזו — כדאית. תפקידם של מומחים לקבוע אם אמנם זוכים אנו בפנייתנו אל דלת מדינית זו — הן ביוקרתנו והן במאזננו הפוליטי — אבל מומחים אלה רחוקים מן הרגש. מכך תפקידם ובזה כוחם.

בין אגב לאגב

אני רוצה ליישב חשבון קטן עם אחד אריה גלבלום, בעל טור קבוע בשבועון פלוני, שכתב עלינו ש„אנחנו עם קטן, אבל מטונף". צר לי מאד על הנסיבות המביכות, שנקלעת לתוכן, אך יתכן שב־אחרות היית מוצא עצמך גולה לאומות נאורות יותר ומשאיר אותנו כ„עם קטן" בלבד. ואשר לאימרה אחרת משלך — „אומה ששולטים בה מוח תלמודיסטי, פוריטניות ואי־אלכוהולות אין בניה יכו־לים לשמוח ממש" — הריני לומר לך, ששמחתך שלך אלכוהוליות ולא פורי־טנית — קטנה עד להשחית ומכוערת לאין שעור משמחתו הכנה של רקוד „תלמו־דיסטי" אחד. יותר מכל אני מצטער על הנימוס, שכופה עלי האתיקה בשורות אלו.

י. קיהל

הבעת תודה

למר פלדמן: טורונטו, קנדה.

ולמר אהרן נוסבוים:
מנהל בי"ס „בית צדק" טורונטו, קנדה.

על תרומתם להוצאת העתון

נבחרה המועצה החדשה

בימים ד׳ ה׳ וו׳ באדר ב׳ (8.9.10 למרץ) נערכו הבחירות למועצת הסתדרות הסטו־דנטים.

גם הפעם לא נכרה ערנות מיוחדת לק־ראת הבחירות ומידת ההתענינות שהם עו־ררו בקרב הסטודנטים היתה מועטת. הקל־פיות, שהוצבו בפתח חדר האוכל לא „שקקו" סטודנטים ומשך זמן רב ישבו חב־רי ועדת הקלפי באפס מעשה.

ביום הראשון הופצו, אמנם, כרוזים, שכוונו נגד מספר חברים ופסלום בגין השתייכותם המפלגותית, אך גם כרוזים אלה לא הצליחו לעורר את מידת הענין והמתח, ולא הוציאו את הסטודנטים משלותם.

לאחר ספירת הקולות התברר שמספר המצביעים לא עלה על 491 שהם כשליש מ־1534 בעלי זכות הבחירה. קולות אלה התחלקו בארבעת הפקולטאות, שהוו אזורי בחירה, לפי החלוקה: מדעי החברה — 161 מצביעים, מדעי הטבע — 143 מצ׳, מדעי היהדות — 80 ולשונות וספרות — 109 מצ׳.

36 סטודנטים התמודדו על 21 המקומות במועצה המחולקים לפי ארבעת אזורי הבחירה הפקולטטיות.

לחברי המועצה נבחרו: בן־ציון אפפל־דרפר, ארביב יוסף, ויס אמנון, זוזוט יצחק, חיים יצחק, יצחקי משה, יגודניק זאב, כץ מיכאל, מינץ רות, מרקוביץ מרדכי, סעד אליהו, פרנקל יצחק, פרקש דניאל, צוריאל נסים, רוזנבלוים צבי, רוזן־צבי אריאל, ריבלין מיכאל, שולדינר צבי, שיף שאול שפיר אברהם, שורצון אברהם.

המועצה החדשה התכנסה כשבוע לאחר בחירתה לישיבתה הראשונה ולאחר שמי־עת דו״ח היו״ר נגשה לבחירת ועדת הבקרת החדשה של ההסתדרות.

כ״כ בחרה המועצה בישיבתה הראשונה את יו״ר ההסתדרות ואת חברי הועד.

נבחרו מוסדות ההסתדרות

דיונים נוקבים ומתח רב ציינו את מושבה הראשון של המועצה. כבר עם תחילת הי־שיבה התנהל דיון חריף בשאלת פרוצדו־רת ההצבעה. הועלתה תביעה של מספר חברים לקים הצבעה חשאית ע״מ למנוע אי־נעימויות, אך תביעה זו נשארה במעוט, כששה חברים בלבד תמכו בה לעומת 12 התומכים בהצבעה גלוייה.

וכך התנהלה בחירת ועדת בקורת ובחי־רת היו״ר בהרמת ידים, בהצבעה גלויה.

בחירת ועדת הבקורת התנהלה במהי־רות ללא מתח מיוחד. מתוך תשעת המוע־מדים שהוגשו נבחרו חמשה והם: רוטמן יוסף, מרשיין, מכלוף יצחק, פרץ מערבי ויצחק בהריר.

עם סיום חלק זה הגיע המתח לשיאו עת נגשה המועצה לבחירת יו״ר ההסתדרות.

שני מועמדים התמודדו על משרת יושב הראש: היו״ר הקודם יצחקי משה ומיכאל ריבלין ממדעי הטבע.

למעשה, היוה העלאתם של שני מוע־מדים אלה צפויה מראש ובמשך השבוע, שקדם לישיבה נערכו התרוצצות קדחתניות בשתי ה„מחנות" ונסיונות שדול ושכנוע בלתי פוסקים. שני המועמדים יצגו שתי עמדות קצוניות זו מזו ומאבק חריף התנ־הל מאחורי הקלעים עד לישיבת המועצה.

בסופו של דבר נבחר היו״ר הקודם משה יצחקי לכהונה נוספת של שנה אחת ברוב גדול של 15 כנגד 3 ושלשה נמנעים ובי־ניהם הוא עצמו.

לקראת סיום הישיבה נבחרו חברי הו־עד, אך הפעם בהצבעה חשאית. עוד לפני הבחירה הועלתה הצעה להקטין את מספר חברי הועד מתשעה לשבעה. הצעה זו, שהועלתה ע״י אחד מחברי הועד היוצא נפלה, כשחבר אחד בלבד תומך בה ורוב החברים נמנעים מהצבעה.

לחברי הועד נבחרו: בן ציון אפפל־דרפר, פרנקל יצחק, שפיר אברהם, יגו־דניק זאב, שולדינר צבי, סעד אליהו, אריאל רוזן־צבי, צוריאל נסים.

הישיבה ננעלה בבחירת ועדת מינויים, שתציע למועצה בישיבתה הקרובה הרכב מוצע של הועדות השונות ויושבי הראש שלהן.

וכך ננעלה הישיבה הראשונה, שאת סדר יומה הרכיבו בחירות והצבעות, כשספי־רת הקולות מהוה את עיקרה של הישיבה.

על מדע ודת

(המשך מעמ׳ 4)

רות. לדברים אלו לוגיקה משלהן (לוגיקה אינדוקטיבית, למשל) והן לגיטימיות. אין לדדוקציה ולהקלת „השגת מטרתנו" ולא כלום.

הגיע הזמן להכרה כללית בכך שהפילו־סופיה של המדע היא תחום הטעון לימוד ולא כל הרוצה לבוא ולעסוק בבעיות־היסוד של המתודה המדעית יכול לעשות זאת ללא הכשרה מוקדמת מספקת. ממש כשם שעצם־ההחלטה לעסוק במתמטיקה או בהסטוריה או בספרות ללא לימוד מתאים, מבטיח עיסוק בלתי־רציני בנושא או לפחות איננו מבטיח עיסוק רציני בו.

לו היתה הכרה זו נחלתו של מי שאיננו מבחין בין אינדוקציה לדדוקציה, בוודאי לא היתה מופיעה התיימרות מגוחכת זו „לערער כמה מן ההנחות הניתנות ע״י החוקרים".

דו״ח היו״ר על פעולות המועצה היוצאת

המועצה כהנה 10 חדשים בלבד בין הת־אריכים 15.5.64—15.3.65, בגלל העובדה שבשנה שעברה לא נערכו הבחירות במו־עד הקבוע בחוקה.

יש לעמוד על אחדים מבין ההשגים והפעולות הנזקפים לזכותה של המועצה והועד היוצאים.

..„בת־קול": בפעם הראשונה בתולדות האוניברסיטה הצלחנו לממש את רעיון הופעת העתון ברציפות. עד כה יצאו 2 גל־יונות והגליון השלישי עומד להופיע בק־רוב.

יש אמנם חלוקי דעות בקשר לדרכו של העתון, אך אלה חבלי לידה עדיין ואנו מקוים להגיע לסינטיזה בין הקל לכבד.

..שכפול: התקיים ברור רציני לעתידו של מפעל השכפול והמשך דרכו, אך החו־זה כבל אותנו ולא נתממשה כל החלטה בנדון. לקראת פקיעת תקפו של החוזה ב־1.9.65 יש להחליט על דרכי הפעולה.

רשום כאגודה עותומאנית: הטפול נמ־סר לעו״ד שינבויים והנו מתעכב מעט בשל הוק הקשור לענין.

ציונים ובחינות: ועדת פנים בראשותו של החבר רוטמן יוסף דרשה מהמזכירות האקדימית מסירת בחינות בעלום־שם. הדרישה נתקבלה והועדה עמדה על המש־מר ע״מ, שלא לסטות מההבטחה שנתנה. כ״כ היה טפול ממושך בענין פרסום ציו־נים תוך שלשה שבועות מיום הבחינה ויש כבר שפור נכר גם בנקודה זו.

בחינות ב. א.: חלק רציני מהעבודה נעשה ע״י ועדת הפנים, אך הבחירות הביאו להפסקת הטפול בענין. הוכן שלד של תקנון, שידון בסנט ובמועצה האק־דימית הכולל הצעות לשנויים מרחיקי לכת, וביניהם: בטול מוחלט של בחינות ב. א. במדעי הטבע, בחינות ב. א. במדעי הרוח רק בכתב, כשהבחינה בע״פ תוכל רק לשפר, בטול בחינות סמסטר בשנה ד׳ ועוד.

שנויים בתקנון: גולת הכותרת של המו־עצה היתה אשור 22 שנויים בחוקה לאור פגמים, שנתקלו תוך כדי מהלך העבודה. נסתמו פרצות בחוקה בדרך של שנוי והו־ספה, והיא הותאמה לצרכיה של ההס־תדרות.

..פעילות צבורית־פוליטית: המועצה גל־תה ערנות לבעיות פוליטיות וצבורית, כמו הפרשה, חוק ההתישנות, נצרת־עילית ופרשת פרופ׳ ססיל רות.

כ״כ הושג הסדר לתשלום הסטיפנדיות והורבו פעולותיה של הועדה לעזרה עצ־מית.

מהנעשה בספורט

משה ח.

השנה מורגשת עליה ב„כמות" הספורט „וברעש" הספורטיבי בבר־אילן. מאז הכ־נסו של החבר חגבי משה לתפקיד של רכז ספורט — מורגש כי ענף זה מצוי בידים נאמנות וטובות.

אמונים

השנה הוקמו מספר קבוצות המתאמנות בקביעות מדי שבוע ע"י מאמנים מעולים.

האמון בכדורגל מתקיים בכל יום חמי־שי משעה 100—300 אחה"צ. האמון בפינג פונג מתקיים בכל יום שלישי משעה 730—900 בערב — את האמון מעביר המאמן חיים אדלשטיין (שחקן מכבי צפון תל־אביב, והרקטה מס' 2 של ישראל).

האמון בכדורעף מתקיים בכל יום חמי־שי משעה 800—900 בערב. האמון מועבר ע"י אלי וינוגרד.

האמון בכדורסל לבנות מתקיים בכל יום שלישי משעה 730—930 תחת הדרכתו האבהית של המאמן חגבי משה. הבנות תתחלנה בעוד שבועיים לשחק במסגרת הליגה הארצית לנשים בכדורסל. אנו מא־חלים להן הצלחה רבה, (האמון בכדורסל לבנים התבטל היות והבנים לא הופיעו לאמונים מחמת גורמים התלויים בהם... כמו אי רצון רשלנות וכד').

פינג פונג

זהו ענף היצוג מס' 1 שלנו. עד עתה נזקפים לזכותנו 2 נצחונות. האחד על מכון ויינגייט, והשני על הפקולטה לחק־לאות, והפסד אחד בלבד לאס"א ירושלים. סגל הפינג פונג מונה את השחקנים: 1) חיים אדלשטיין — (רקטה מס' 2 של יש־ראל); 2) יחזקאל (חזי) קופמאן (אלוף אלי־צור לשעבר) וחזוני חיים (רקטה מס' 1 של בר־אילן בשנה שעברה...).

כדורסל

בכדורסל נזקפים לזכותנו שלשה הפס־דים — שניים בהפרשים גבוהים (42:88 נגד הטכניון 38:82 נגד השלוחה) ואילו במשחק השלישי נגד הפקולטה רחובות הפסדנו בהפרש של נקודה אחת בלבד... וזאת לאחר הארכה התוצאה בסיום המשחק היתה 42:43 לטובת הפקולטה לחקלאות רחובות..

ראוי לציין שהכדרוסלנים שלנו נתנו את כל מה שביכלתם כדי להצליח במשחקי הכדורסל הנ"ל. הצרה היא שיכלתם של הקבוצות מן המכללות האחרות גבוהה בהרבה מיכלתה של קבוצתנו, היות ובהם משחקים שחקנים מן העדית שבשחקני ישראל כמו — אמנון אבידן, צבי לובצקי פרייטג ועוד.

סגל נבחרת הכדורסל של בר־אילן מונה את השחקנים:

1) רוזנברג משה
2) סטקלוב דוד
3) חגבי משה
4) דוד כלח
5) משה אורי

ה„חברה" גם רצים לפעמים

כדור עף

בכדורעף המצב מעודד יותר — אמנם נזקפים לזכותנו שלשה הפסדים (1:3 נגד הפקולטה רחובות 1:3 נגד ירושלים ו־0:2 נגד השלוחה) אך ההפסדים במער־כות היו מינימליים. אם יתמידו הכדור־עפנים שלנו באמוניהם יוכלו בודאי להגיע לרמה של כל אחת מן הקבוצות הנ"ל ואף לעלות עליהן. שחקני הכדורעף הם. 1) אלי וינוגרד (קפטן הקבוצה והמאמן גם יחד); 2) פנחס וקסלר; 3) שמחה פנסטר; 4) שפיגל; 5) אריה שטרנברג; 6) יהושע דרמר.

אס"א (ארגון ספורט אקדמאי)

הקבוצות המשחקות במסגרת אס"א (אר־גון ספורט אקדמאי) הם: 1) אס"א ירוש־לים; 2) אס"א רחובות; 3) אס"א השלוחה תל אביב; 4) אס"א תל אביב; 5) אס"א הטכניון חיפה; 6) אס"א וינגייט; 7) אס"א בר־אילן.

אס"א בר אילן תוכל להחשב לאגודה ספורטיבית טובה, באם יגלו הסטודנטים בבר־אילן יותר רצון להיות ספורטאים. אין די בנפש בריאה ומלומדה — גם גוף בריא חשוב לא פחות.

גם קברניטי האוניברסיטה חייבים לתת יד לקדום הספורט במכללתנו.

לרשותנו עומדים שני מתקני ספורט בלבד.

מגרש כדורסל ושולחן פינג־פונג. הא־חרון נמצא במצב מעורר דאגה. מגרש הכדורגל מוזנח מאד, ואילו אולם ספורט או במלים אחרות „חממת ספורט אקד־מאית" טרם נראה באופק.

בקצור, האחראים לאוניברסיטה בר אי־לן צריכים לדאוג שהסטודנטים שלה יר־גישו כי אינם חסרים במאומה לגבי הס־טודנטים במכללות האחרות גם בשטח הספורט. בטוחני, שהעלאת כושרם של הסטודנטים מבחינה ספורטיבית תביא לתוצאות חיוביות גם מבחינה למודית.

בימים הקרובים יופיע

הגליון השני של

קונטרסט

בטאונה של המחלקה לאנגלית

הגליון כולל: דברי שיר, הגות, ופרוזה בשפה האנגלית.

★

זמן צאתו המדויק של העתון וכמו כן המקומות בו אפשר יהיה להשיגו יתפרסמו על לוח המודעות.